

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXI рік видання. № 205, липень, 2011

*І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...*
Т. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор - Ірина Мойсей
Редактор - Іван Ребошапка
Секретар редакції - Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідешук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Слов'янські «посестри» Шевченкових Катерин (V)*
- ❖ *«Сміються, плачуть солов'ї...»
Йон Белдяну:
«Чаювання після езекуції...»*
- ❖ *«Знайти себе у тому краї,
де українство в гарній згоді»*
- ❖ *Повернення*
- ❖ *«О спогаде, коштовний камню мій...»*
- ❖ *Не стало невтомного трудівника
на полі українського народознавства
Румунії*
- ❖ *Одержима літературою*
- ❖ *До 2002 року «дожив» у Добруджі
пісенний герой XVI ст. Байда*
- ❖ *Серйозний гуморист*
- ❖ *«Твоя душа без лівого крила...»
(Поезії)*
- ❖ *Вирок долі (Оповідання)*
- ❖ *Драчка (Бувальщина)*
- ❖ *Пентая (Бувальщина)*
- ❖ *Дитячі сторінки*
- ❖ *Сторінки гумору*

Іван РЕБОШАПКА

Слов'янські «посестри» Шевченкових Катерин (V)

Контекстуальні передумови постановля

самобутньої балади Петра Безруча «Маричка Маґдонова»

В одній з попередніх розвідок під цим загальним заголовком (див. ж. «Наш голос», № 203 за місяць травень 2011 р.) ішла мова про явні співзвучності з Шевченковою «Катериною» балади чеського класика Петра Безруча (1867-1958) «Маричка Маґдонова» і її вповні самобутню, оригінальну природу.

Надто близька і цікава паралель між цими двома творами сугерує думку про можливий вплив геніального попередника Тараса Шевченка на Петра Безруча, творчість якого припадає на пізніший період перелому XIX-XX століть, але безпосередніх доказів обґрунтування такого припущення історикам літератури, здається, не вдалося знайти.

Корисний і чи не єдиний в такому випадку підхід до вияснення цього складного але цікавого літературного явища наявний у студії авторитетного чеського літературознавця Юліуса Доланського (якому ці справи можуть бути виднішими, бо він розглядає їх із середини чеського літконтексту) «Шевченко і Петр Безруч»¹, надрукованій з нагоди 150-річчя від дня народження основоположника української мови і літератури, студія, яка, може, не зазнала належного розголосу серед літературознавців із-за того, що появилася у публікації з обмеженими можливостями її розповсюдження (у змістовній статті В. К. Житника «Тарас Шевченко чеською та словацькою мовами» з авторитетного видання «Шевченко і світ», Київ, 1989, наприклад, згадано тільки її заголовок, а в «Шевченківському словнику», Київ, 1976, ім'я Петра Безруча як можливого наслідника Шевченка ні не згадано – із-за тієї ж причини невизначення генези співзвучностей балади чеського поета з баладою українського класика).

Над питанням, що означала творчість ве-

ликого українського поета Тараса Шевченка для чеської літератури, уточнює Юліус Доланський, чеська літературознавча наука зупинялася уже кілька разів². Повний огляд даного питання подав словацький україніст Михайло Мольнар³, а празький україніст Орест Зілінський та Єва Велінська уклали вичерпний бібліографічний перегляд сприйняття Тараса Шевченка у чеській культурі до кінця 1961 року⁴.

Подрібний бібліографічний список перекладів Шевченка на чеську мову засвідчує, наскільки «živý byl zájem českého čtenářstva o nesmrtelné umění ukrajinského génia» («живим було зацікавлення чеської читацької публіки безсмертним мистецтвом українського генія»). Шевченкова творчість, відзначає Доланський, була відома «v českých zemích» («чеських землях») набагато раніше перед Безручем, що ні не треба доказувати. Вистачає лише згадати кілька найвизначніших реальних фактів, щоб стало очевидним те, що у добі, коли появилися «Сілезькі пісні» Безруча на переломі XIX і XX століть, «patřila už Ševčenkova poezie u nás k uznávaným a oblíbeným pokladům světové kultury» («Шевченкова поезія у нас уже належала до визначного і улюбленого скарбу світової культури»).

Тарас Шевченко, відзначає Доланський, сам собі відкрив дорогу і посилив захоплення чехів і словаків його творчістю, коли в поемі «Стерик» прославив «чеха святого, великого мученика» Яна Гуса, а свій твір присвятив «слов'янину любомудрові» Павлу Йосифу Шафарикові за те, «що не дав погинути/ В німецькій пучині/ Нашій правді» і допомагав слов'янським народам єднатися до спільної боротьби за їхнє визволення.

(Продовження на 4-ій стор.)

Слов'янські «посестри» Шевченкових Катерин (V)

(Продовження з 3-ої стор.)

Завдяки українським друзям Шевченка, до Праги дійшло кілька його творів у рукописній формі уже у першій половині сорокових років, тобто скоро після першого видання «Кобзаря» (1840). Шевченків «Кобзар» уже мав тоді чеський поет Вацлав Ганка (1791-1861), якого Шевченко згадує у своєму посланні «І мертвим, і живим...», гостро картаючи своїх недолугих однокровних «правнуків поганих» («І Коллара читаєте!.../ І Шафарика, і Ганка!.../ І всі мови/ Слов'янського люду – / Всі знаєте. А своєї/ Дастьбі...»). В 1845 р. одержав від професора Осипа Бодянського і Шафарик друге видання «Кобзаря» (1844) разом з поемою «Гайдамаки».

«Časopis Českého musea» з 1845 року згадує Шевченкову «Тризну», а Ганка через польське посередництво дізнається, що Шевченко є і художником, видає у Петербурзі «Живописную Украину», «dílo, akému není rovně u ostatních slovanských národů» («діло, якому серед решти слов'янських народів немає рівного»). А коли розпочалося царське переслідування Шевченка, чеське суспільство звернуло увагу на це. Уже 1848 р. про його переслідування писали часописи «Líra slovenská» і «Týdenník» з Брна. У статті «Politické stanovisko Rusinů», передрукованої з львівського Вагилевичевого «Руського дневника», згадувалося Шевченка, «якого вважали мучеником русинської свободи». Таким чином, підкреслює Доланський, уже в сорокових роках ХІХ ст. чеська громадськість «ознайомила з трьома сторонами особистості і діла молодого українського поета-революціонера».

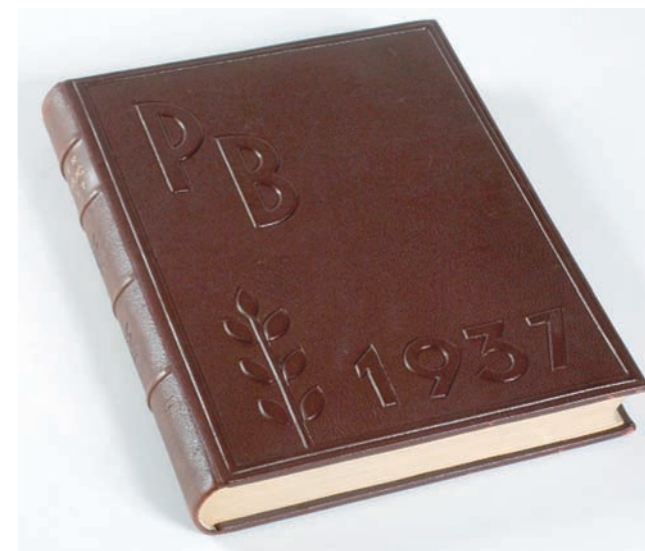
Петр Безруч
Опава, 15.09.1867

У творчості ряду тодішніх чеських поетів, підкреслює Доланський, наявні співзвучності з Шевченковим «Кобзарем», наприклад, у Ф. Челаковського, проте (а таке зауваження, напевно, можна поширити і на творчість Безруча) «ніде не маємо доказів, аби читали з Шевченка за його життя чеські поети, які не по одній стороні були йому близькими». До категорії таких авторів Доланський зачисляє також К. Ербена і Гавлічека Боровського, підкреслюючи, що кожен з цих трьох поетів за життя Шевченка сприймав своєю власною творчістю деякі твори їхнього великого українського сучасника, і таким способом постала типологічна близькість деяких їхніх творів до поезії Шевченка, що створило благодатні умови, щоби «діло Шевченка з порозумінням могло бути сприйнятим і в чеському середовищі». Це зауваження теж цінне для пояснення співзвучностей поезії Безруча з поезією Шевченка, оскільки дана традиція у чеській літературі, як видно, започаткувалася на достатній відстані до появи на літературному полі автора «Сілезьких пісень».

Популяризації Шевченка у Чехії посприяли у значній мірі Олександр Пипін, далі чехи Вацлав Дундер, Йозеф Первольт, так що автор «Кобзаря» «глибоко вріс у традицію чеської поетичної культури ще до появи «Сілезьких пісень». Чеське захоплення Шевченком та його творчістю, підкреслює Доланський, було безперервно живим під час Безручової молодості, у періоді, коли він «художньо формувався у переплітанні найрізноманітніших літературних та ідеологічних традицій». Син чеського

професора-патріота-будителя і філолога Антоніна Вашека, майбутній поет від шести років жив у м. Брно, навчаючись у початковій школі та гімназії, університетські студії завершивши у Празі (1885-88). Був урядником у Брні, потім два роки (1891-93) у Містку-Фрідку (де відбувається дія балади «Маричка Маґдонова»), вернувшись потім до Брна, головного міста Моравії, звідки слідкував за культурним життям країни. «Виключним є факт, – підкреслює Доланський, – щоб при своїй пристрасній любові до літератури він не зіткнувся б з іменем Шевченка». Професорський син ще в юнацькі та студентські роки мав широкий доступ до всіх часописів, вже у батьківській багатій бібліотеці. «Немає сумніву, – запевняє Доланський, – щоб у бібліотеці свого батька, чеського вченого і письменника, молодий Беруч не находив би старші часописи з шестидесятих років, настільки щедрі на поширення відомостей про українського поета», як, наприклад, Пипінові «Листи» про тодішню літературу. Увагу до Шевченка у Безручовій молодості збуджували і такі факти: коли сім'я батька переїхала до Брна, тамтешній літератор Франтішек Вимазал видав антологію «Слов'янські поезії» (1874), в розділі «Руська поезія» помістивши три переклади з Шевченка, і цю антологію, допускає Доланський, батько Безруча, як один з фактичних «горстки» інтелектуалів міста, повинен був мати у своїй бібліотеці, і її «повністю мав би читати його син Владимир». Сім'я професора Антоніна Вашека вважалась «русофільською», із-за симпатій до східних слов'ян двоє дітей одержали руські імена: син – Владимир, а його сестра – Ольга. По-друге, як відзначає Ф. Буряник, з усіх світових літератур Безруч найрадіше читав «руську» літературу, зокрема поезію, включно і «малоруську».

Юліус Доланський категорично повторює: «Nemáme nikde přímých důkazů, že Petr Bezruč znal Ševčenkovo dílo» («Не маємо ніде прямих доказів, що Петр Безруч знав Шевченкову творчість»), допускаючи, що, якби взагалі не існувало жодних прямих і показових відношень сілезького «барда» до його українського друга, «existuje mezi nimi zcela evidentně v mnoha směrech typologická příbuznost» («існує між ними зовсім очевидна типологічна близькість у багатьох напрямках»).

Ювілейне видання «Сілезьких пісень» Петра Безруча з нагоди 70-річчя від дня народження автора

Мій порівняльний огляд балади Безруча «Маричка Маґдонова» з поемою «Катерина» Шевченка був написаний до мого обізнання із студією Юліуса Доланського, який розглядає ці твори теж у типологічному плані, відмічаючи, як і я, «близькість деяких рис (Безручової балади – І.Р.) до шевченківського світу» і «деякі аспекти художнього опрацювання» сюжету.

Примітки

1 Julius Dolanský, *Ševčenko a Petr Bezruč*, «Sborník ševčenkovský» venovaný z příležitosti 150. výročí narození T. H. Ševčenka. Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Prešově, Slovenské pedagogické nakladatel'stvo, Bratislava, 1965. Висловлюю і при цій нагоді щирю вдячність академіку-україністові Словаччини Миколі Мушинці за доставлення з фондів власної бібліотеки ксерокопії цієї уже надто рідкісної зараз студії.

2 Самому же Юліусові Доланському належать кілька цінних розвідок на цю тему, як, наприклад: *Шевченко и чешская литература*, у кн. «Шевченко и мировая культура» (Москва, 1961, с. 228-239), *Шевченко і чеська література* (ж. «Молода гвардія», Київ, ч. 81, 1963).

3 Михайло Мольнар, *Тарас Шевченко у чехів та словаків*, Пряшів, 1961.

4 Eva Velinská, Orest Zilynskyj, *Taras Ševčenko v české kultuře*, Praha, 1962.

«Сміються, плачуть солов'ї...»

Іван КОВАЧ

ЙОН БЕЛДЯНУ: «ЧАЮВАННЯ ПІСЛЯ ЕКЗЕКУЦІЇ...»

Новітня поезія – це тоді, коли я, чи ти, повертаючись до попередніх талановитих літературних сторіч, не повторюємо їх, не «мотамотизуємо» їх, що роблять ще немало з-між наших побратимів, вважаючи себе «великими», іноді навіть місцевими... емінесками, шевченками. Всеодно, своєрідними «переспівувачами» (мовляв: а що, не добре? а що, не звучить, не хвилює?!). Та найбільше тоді, коли я, чи ти, «пристосовуємо» її, поезію, до «нинішнього» – до нових морально-аморальних реалій, впливаючих з «текучого» суспільно-політичного дійства, вони «імітуючи» не так ті дійства, як ту... дійсність.

Відомий румунський буковинський поет Йон Белдяну (сучавець) вже здавна працює над художнім румунським словом, живе і сучаснить із ним. Редагував журнал румунською мовою «Літературна Буковина», в якому були опубліковані також і переклади поезій румунською мовою сучасних поетів України.

1999 року Йону Белдяну вийшла збірка в перекладі з румунської на українську мову під назвою «Чаювання після екзекуції».

Це було ще одним кроком до добросусідських літературних зносин для тоді ще молодого поета, який (у травні 2002 р.) був учасником Шевченківських свят в Україні від Спілки письменників Румунії.

Дуже важко перекладати з румунської на українську, чи з української на румунську. Хочби лише тому, що це не однорідні мови, ба таки навпаки.

Та цим зайнявся український поет, прозаїк, перекладач з кільканадцяти мов, також і з румунської мови, наш друг Степан Келар, який подарував його другу Степану Ткачуку, і мені, на цій зустрічі настінні дерев'яні українські тарілки, квітчасті-квітчасті, перламутові...

Степан Келар, який у жовтні ц.р. сповнить 72 роки, – це той (наш) справжній друг румунської поезії та прози, всієї румунської літератури, який не очікує майбутньої поезії чи прози, а перекладає на українську мову все те сучасне, що вважає НАЙКРАЩИМ!

Поет Степан Келар перекладав із творів Георге Асакі, Мігая Емінеску, Барбу Делавранчі, Мігая Бенюка, Іоана Александру, Констанци Бузі, Мігая Козми, Захарії Станку, Штефана Попеску та багатьох інших румунських авторів, виданих чи то доробками в різних журналах, чи

то в різних окремих збірках українською мовою, в тому числі у «Всесвіті», в журналі, в якому Келар надрукував переклади з румунської мови також і великих поетів Нікіти Стенеску та Ангела Думбравяну.

Дуже важко, або ж дуже нелегко, друкуються і в нас, в Румунії, і в Україні, переклади поезії, прози тощо, тощо з двох сусідніх мов – української та румунської. З одного боку, це робить «марну» шкоду для двох народів,

Йон Белдяну

Степан Келар

з іншого, – перешкоджає культурологічним стосункам, зокрема, в периметрах (взаємо) знайомства.

Адже авторська книжка (моя) в перекладі з української на румунську мову вийшла давним-давно, – «Fruntea singurătății», Editura Kriterion, 1980, București. Що вийшло, між часом, з перекладів з румунської на українську мову, мало кому відомо, воно ще в межах випадковості, або деякої принагідної святковості.

Є чимало книг румунських письменників, твори яких можна б надрукувати в перекладі на українську мову, А ТАКОЖ Є ЧИМАЛО КНИГ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ РУМУНІЇ, твори яких заслуговують не тільки найбільшої уваги, а також уваги материкового читачького загалу.

Адже, адже, на жаль, чи не єдині «румунські» українські письменники не користуються, як на мою думку, відповідною увагою та повагою в їх Прабатьківщині-Україні, іноді пишучи, боронь Боже, начебто-неначебто, як кажуть, впусу...

Пропонуємо читачам найкращі переклади Степана Келара з поезії сучавського поета Йона Белдяну.

«Сміються, плачуть солов'ї...»

Йон БЕЛДЯНУ

«ІДЕ ДОЩ І ТИ ЩЕ НЕ КАЄШСЯ...»

З румунської переклав **Степан КЕЛАР**

ЧУЖЕ МІСТО

Пантера з твоїми очима
Між веж і мереж високої напруги
зводиться плющ підступний
Що ти шукаєш у цьому лісі
бетону й безсилля?
Асфальт обстрілюваний

моторами
Тварини звільнені із сновидіння
шоколадної дівчинки
Губи мої окривавлені
Вимовляють ім'я Ельдора
І дихаємо в ту мить
коли злітають птахи
Пантера з нашими очима
встромлює ікла, рве тіло.

Завтрашній день, дивись,
показує вже литки.

ТОДІ

Тоді хтось крикнув: «Ближче до істини!». І замовк.
Маю сказати, що сутінки були тоді кольору персика
почалася кампанія по викоріненню меланхолії
і думка блукала долиною
що усмішкою стелеться хтивою.

Два кроки вперед і зареготав обіймів гарячий шквал.

ТАНОК ІЗ КНИГОЮ

Це яблуко кричущий племін літа
крізь листя густе проглядає

немов губиться у сльозі
Вночі я згадаю жовтневий день
та фалди його багатокольорові
Поезія чека збадьорюючого вина
і танцю хмільного маркітанта

Хтось біле прядиво перебирає
Хтось усміхається влєсливо.

ПАМ'ЯТАЮ ХТО Я

Лавки в Центральному парку
Дні стають бруднішими
і крізь чорну траву пробивається
ностальгія
Дивлюсь і кажу собі: іде дощ
і ти ще не каєшся.

Точно. Я кохав жінку і через велике кохання убив себе
в середині вірша
Нічого не залишається як замість тягнути віконницю
пам'ятати хто я.

О ПОЕЗІЄ

Знесилено я поклав долоні свої на папір
Піщинка протислась між пальців моїх зачервонених
То крові крик негасимий корінь в якому з'являється око пташине Поезії

О Поезіє весела,
Поезіє граціозна
і зовсім прозора

дивися, готова до злету
як все, що уміє літати.

І так далі.

ДО АЛЬБАТРОСІВ

Говори тихо, небо стікає в долоні
Не треба будити кентаврів
їхню чіпати сонливість
Коли з них впаде вуаль
відкриється безкорисність
клепсидри
в якій слова нерухомі
Як альбатроси нехтують огуду сліпу
Тільки непам'ять поранити здібна
і навіть згубити...

ВЕРШНИК

І раптом мій кінь обернувся тополею
блідюю тополею з листям тонким
Ось, кажу, що залишилося від великої жаданої подорожі
Цей вінок диму й безсоння
крізь який чути вечора босого свист
І лазити треба з сідла...

Володимир АНТОФІЙЧУК

«ЗНАЙТИ СЕБЕ У ТОМУ КРАЇ, ДЕ УКРАЇНСТВО В ГАРНІЙ ЗГОДІ»

(Штрихи до огляду сучасної української літератури Румунії)

Наскільки українська література Румунії потужна, самобутня і цікава, наш читач (з України – ред. «НГ»), на жаль, знає небагато. Тож йому, спраглому до всього незвіданого чи навіть екзотичного, якогось дня належало відкрити цей материк, освячений іменами Миколи Устияновича і Сидора Воробкевича, Ольги Кобилянської і Сильвестра Яричевського.

Для історичної довідки наведу ще й такий факт: у міжвоєнний і повоєнний період на теренах Румунської держави опинилася чимала група українських письменників, які в нових суспільно-політичних умовах продовжували творити рідною мовою. Серед них – Сидонія Никорович-Гнідий, Іван Дошівник, Орест Масикевич, Юрій Ракоча, Денис Онищук, Осип Дуда, Ярема Байрак, Микола Козак та ін. А якщо до відзначеного додати ще й те, що в Румунії віддавна проживали українці, які творили власний фольклор, згодом дбайливо зібраний, вивчений і виданий Іваном Ребошапкою, Мирославою Шандро, Іваном Лібером, Вергілієм Ріцьком, Олексю Бевкою, Юрієм Сакалошем, Юрієм Чигую, Марією Чубікою-Григораш, Іваном Кідещуком та ін., то міцні традиції українського письменства в цій державі переконливіше сприйматимуться як закономірні.

Сучасна українська література Румунії представлена кількома десятками поетів і прозаїків, із творчістю яких у певній послідовності – швидше випадковій, ніж тій, що визначається відповідними науковими канонами – хочеться познайомити читачів «Буковинського журналу». У сьогоднішньому числі – Михайло Михайлюк, Іван Ковач і Микола Корсюк.

Вони народилися в різних регіонах Румунії, де компактно проживають українці, але всіх трьох назавжди поєднав столичний топос: кожен із них свого часу закінчив українське відділення Бухарестського університету, займався видавничою справою, публікував власні поетичні та прозові твори, уважно і прискіпливо стежив за розвитком місцевого українського письменства. А в останні

півтора-два десятиліття їх об'єднав ще й кабінетний простір офісу Союзу українців Румунії, в якому готують до друку періодичні видання: Михайло Михайлюк – «Український вісник», Іван Ковач – «Вільне слово», а Микола Корсюк – дитячий журнал «Дзвоник». Часто у цей простір, щоправда, дуже інтелігентно й ненав'язливо, вторгається молодий талант – прозаїк Михайло Трайста, перевтілюючись у дотепний образ свого літературного героя вуйка Феріщака, щоби розповісти щось нове з життя марамуреських гуцулів, звісно, передусім те, що стосується мистецьких тем. Бо той вуйко Феріщак – таки на правду великий митець, і так, як він, ніхто не вмів творити веселі історії (сподіваємося, що з ними читачі познайомляться в наступних числах часопису).

Кожен із «Бухарестської трійці» виростав на тих традиціях, які в румунській літературі започаткувала творчість Нікіти Станеску, Маріна Сореску, Йона Ґеорґе, Йона Александру, а в українській – поезія Івана Драча, Ліни Костенко та інших «шістдесятників». Водночас кожного виокремлює власна творча манера й, урешті-решт, місце і значення в українському літературному процесі Румунії.

Михайло Михайлюк (нар. 1940 року) заявив про себе як поет, прозаїк, літературний критик, видавець і журналіст мало не півстоліття тому. Попри його увагу не пройшла жодна подія з культурного життя української громади Румунії, а книга «Слово про слово» (1983) і чотири додатки до неї стали першою історією місцевої україномовної поезії.

Як поета, Михайла Михайлюка вирізняє передусім глибока асоціативність, вибудована на вихоплених із плину побаченого картинах, які в контексті твору набувають неповторного смислового наповнення й естетичного оформлення. Як, приміром, у вірші «Розколоте небо» зі збірки «Інтермеццо» (1971): «В очах зомліло / Крижанився біль. / Від блискавок небо / Кололось навпіл. / Морозно щеміло / В суглобах вино, / В агонії серце – / На ліках тополь. / Лихоманкою тік / В судорогах озноб, / Я благав часу дзвін / І волає я тривог: /

«Розлуко, не смій! / Далечинь, відступи!» / ...Лиш на груди слова / Впали брилами тьми».

Ускладнена метафорична асоціативність, що переходить у символи, стала образним ладом Михайла Михайлюка. У вірші «Голгофа», який увійшов до збірки «Дзвонар» (1999), через символічний зв'язок між окремими уявленнями, думками й почуттями поет сформулював власне творче кредо («як предки ловили коней у скіфських степах [...], я приручаю здичавілі слова»): слово має служити вільній людині в її цивілізаційному поступі, в пізнанні справжньої краси життя.

Художній світ Михайла Михайлюка наповнений живою конкретикою і широтою узагальнень у змалюванні буття людини, її помислів і прагнень. Мабуть, тому мистець віддає перевагу іншому творчому амплуа – прозі малих і великих жанрів, яка має значно більші можливості для зображення людського життя в його щоденних побутових виявах. Так з'явилися збірка новел та оповідань «Біле-пребіле поле» (1974), романи «Не вір крику нічного птаха» (1981) і «Міст без поруччя» (1988), книжка етюдів «Криниця під каменем» (2008), побудовані здебільшого на спогадах. У такий спосіб пережите постає ніби в подвійному ракурсі: очима юнака й зрілої людини, яка своїми творчими здобутками та життєвою мудрістю завдячує урокам гуманності, отриманими від різних осіб, а найбільше – від батька, образ якого виписаний з винятковою любов'ю і повагою в наведених тут етюдах.

Іван Ковач (нар. 1946 року) окремою книжкою дебютував у 1972 р. Перша його збірка «Поезії», на думку критиків, стала переломним явищем в українській літературі Румунії, засвідчивши її перехід від традиційного до модерного письма, сходження на новий рівень найновіших мистецьких віянь у загальнорумунському та материковому українському контексті. Цю особливість підтвердили і наступні збірки – «Рівнодення» (1975), «Зав'язь» (1978), «Диво» (1981) та ін. Внутрішній світ, експресію думки і високу естетику поезії Івана Ковача організовують несподівані метафори й порівняння, засновані на оригінальному сприйнятті світу в дивовижних картинах-образах: «половіє жмут акацій, наче сум», «три берізки вигинають при дорозі вечір», «медом висвітлювся гай», «на скалки розпалася ніч», «гупає місяць об скло твоїх віч», «клені скрегоцуть болінням вогню», «дикий півень висить на місяці кров'ю». Поезії Івана Ковача притаманні інтелектуальне начало, конденсація

художньої думки, вивищення над логікою та емпіричною реальністю, шукання виражальних засобів у підсвідомому прояві. Ці та інші прикметні риси стилю поета відбилися у чудовому вірші «На дзвіниці» із збірки «Зав'язь», який чарує експресією вислову та загадковістю сюрреалістичних образів: «На дзвіниці висів місяць – / без умов, / сови випили той місяць, / наче кров. / А об небо бився сокіл, / мов огонь, / а той сокіл був не сокіл, – / кулі грань. / Ой, чом гори нависають, / наче сні, / чом, ой, пацу сонця крають / солов'ї? / Чом роса в повіку ллється / лоскотом? / Чом з грудей брунькується / явором?».

Особливістю поетичного світу Івана Ковача є його постійний, безупинний рух, змінність, розвиток. Це поет, який не створює власних традицій, не знає самоповторів, постійно йде до неосяжних обріїв досконалості. У його творчість останнього десятиліття потужним струменем увірвалися молитовні інтонації. Особливо це показово для його найновішої книжки «Потойбіч рубінових небес» (2009).

Молитовна забарвленість поезії Івана Ковача йде від суто містичного почуття, безмежного благоговіння перед величчю Творця, щирого прагнення наблизитися до осягнення Його краси й гармонії. Подібне можна сказати і про молодшого поетового побратима Миколу Корсюка (нар. 1950 року), особливо про його збірку «Яйце-райце» (2005). В одному з її віршів, який вражає своєю відвертістю у сприйнятті невідворотного і смиренністю перед Божою волею, читаємо: «...Господи, щодень крихтлю / перед життям і вічністю Твоєю, / перед сльозою й небесами, / що розпросторились між нами, – / межа – як непроникна суть, / що душу ятрить. Господи, / ізглянься із Своїх висот, – / незрячий я в душі моїй... / Та все ж поволі, ну, поволі / я наближаюся туди, / де не перейти межу / Твої вічності, о Боже!».

Власне, роздуми про швидкоплинність людського життя, про його доконечність пронизують усю творчість Миколи Корсюка, якій притаманне філософсько-інтелектуальне наповнення. У ширшому розумінні цього поняття – це дуже високої проби лірика, центральне місце в якій посідає образ-символ, через який передається сконденсований зміст людського буття в його найскладніших, драматичних, а то й трагічних проявах.

(Із «Буковинського журналу», № 1, 2011)

Василь ДЖУРАН, член Національної Спілки журналістів України

ПОВЕРНЕННЯ

Фоторепортаж із титрами

Свято останнього дзвоника у Кліводинській школі, що на Буковині, збіглося у часі із пам'ятною подією – 100 років тому її закінчив відомий український письменник Румунії Денис Онищук, а з цієї нагоди – і відкриттям меморіальної дошки славетному землякові.

Утім, ідеться про повернення в Україну дещо забутого з причини ідеологічного тиску страдника своєї доби, який зумів донести художнім словом історичну правду про буремні 1920 – 1930-ті роки. Відверто кажучи, саме цим Денис Онищук відіграв незаперечну роль своєрідного сигналізатора, який брав на карб усе, що так чи інакше пов'язане з історією рідної землі у межиріччі Дністра, Пруту і Серету. Якщо мова про екскурс у минуле, доречно скористатися титрами. Отже, перший рухомий рядок.

1. Устами дітей глаголить істина

За розкриллям національного шедевра, який привільно ширяє над Країною знань і двома велетами-дубами, устами дітей глаголить істина – саме про дві події, які нині воєдино сплелися у пишній вінок школи, окрім усіх найкращих квітів травневої пори, де на узгір'ю прощання весна передає естафету літу.

Ведучі оголошують прізвища поважних гостей: перший заступник начальника Головного управління освіти і науки облдержадміністрації Любов Тарангул, син письменника Дениса Онищука з Румунії – Ярема, його дружина Одарка, консул Генерального консульства України в Сучаві Ва-

Так зустрічали Ярему Онищука

силь Неровний, начальник організаційного відділу апарату райдержадміністрації Віктор Литвинюк, заступник начальника відділу освіти райдержадміністрації Микола Тріска, методист райметодкабінету відділу освіти Софія Спіжавко,

Хліб-сіль – дорогим гостям

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Володимир Антофійчук, головний редактор обласної газети «Буковина» Володимир Михайловський, депутат районної ради, головний лікар Кіцманської райлікарні Василь Залевський, сільський голова Іван Ножихін, священник Іван Руснак, голова батьківського комітету школи Галина Швець.

Директор школи Юлія Олексюк – на освітянських жнивах. Підбиття підсумків навчального року, що минає. А усі зоріють поглядами на полотнище, яке вінчає витвір роботи вижницького скульптора Володимира Римара, лауреата обласної літературної премії імені Івана Бажанського. Це диво – горельєф Дениса Онищука, що ось-ось постане у бронзі. Однині це візитівка маленької школи з великим її випускником, письменником.

Послухаємо дітей. Послухаємо Істину:

– Народився Денис Онищук у багатодітній дяківській родині в селі Дорошівці Заставнівського району Чернівецької області. Його дитячі роки минули в Кліводині. Тут хлопчина закінчив школу, а потім став учнем Кіцманської гімназії. Закінчив

Бухарестський фізкультурний інститут. Працював учителем у містах Буковини та Румунії.

Інший голос вторить:

– Денис Онищук писав на різні теми, які стосуються подій 1920 – 1930-их років. Він – автор статті «Пам'ятник героям у Кліводині на Буковині». Ми гордимся своїм односельчанином. Сьогодні станемо свідками відкриття йому меморіальної дошки.

За логікою речей, годиться навести виступ біографа письменника, невтомного пошуковця, високопомислого і одержимого присутньою державною справою, відкривача призабутих імен як на теренах рідного краю, так і за її межами, доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Володимира Антофійчука.

2. Любив Україну всім серцем своїм

– Всечесний отче! Вельмишановна громадо! Дорогі випускники!

У святкове мереживо останнього дзвоника органічно вплітається ще одне урочисте дійство, яке, безумовно, стане подією не тільки Кліводині, не тільки Буковини, а й усього українства Румунії. Адже рівно через сто років до рідної школи в образі, створеному скульптором Володимиром Римарем, повертається її вдячний учень, який став відомим письменником. Його, Дениса Онищука, доля – це доля людини, яка волею обставин опинилася далеко від рідної землі, але не дала себе розчинити в морі чужинецьких культур і традицій, ревно оберігала пам'ять про своє національне коріння, свій рід і малу батьківщину.

Тема Буковини – основна в творчості Дениса Онищука. В автобіографічній повісті «На шляху життя» він, зокрема, описує своє дитинство, про те, як з Кліводині через Заставну й Вікно мандрував із батьком і старшим братом до Самушина. Там, над Дністром, він проводить літні канікули у свого діда Сосонтія Іваницького, котрий, як і батько, теж був сільським дяком. У цьому ж творі, а також у багатьох віршах і книзі мемуарної прози, він натхненно розповідає про мальовничі місця над могутньою рікою, про наймиліший його серцю Кліводин, про людей, які своєю життєвою мудрістю і працелюбством стали взірцем для його власних ціннісних орієнтацій. Є в Дениса Онищука вірш «Родимій стороні», в якому він згадує про Кліводин, про те, як батько учив його тримати в руках чепігу, як

босими ногами ходив ріллею, запах якої завжди був для нього найприємнішим. Тут же у пам'яті поета постають і доколишні місця: Совиця-річка, лісові хащі, суховерхівський став. Читаючи ці хвилюючі рядки, я уявляв собі, як цей білоголовий хлопчик разом зі своїми однолітками бігав гомінками вулицями села, як своїми дитячими руками торкався віття двох шкільних дерев, що стали могутніми дубами, як дорогою на Кіцмань і Чернівці рушав у самотійне життя, яке виявилось дуже складним, адже таким же драматичним, гостро напруженим був і його час.

Дорогі випускники!

Цей день – один з найщасливіших у вашому житті. Я хочу побажати вам доброї долі, щоб ви, як і ваш славний земляк Денис Онищук, завжди пам'ятали про рідну школу й учителів, своє село. Завжди пам'ятайте Божі заповіді, а особливо – п'яту, яка настановляє шанувати родичів. Бо саме з любові до батька й матері починають формуватися найкращі людські якості: любов до свого роду й Вітчизни. І це один приклад з біографії Дениса Онищука. В його особистому архіві зберігається безліч фотографій. Але мені найбільше запам'яталася одна. Уже немолодий письменник, з посивілими скронями, схилився над умираючою матір'ю, прибувши з нелегкої і неблизької дороги, щоб востаннє

Школа зібралася під кронами двох могутніх дубів, які пам'ятають Дениса Онищука

поцілувати материнські руки, які пестили його й благословляли на життєву дорогу.

Дорогі випускники! Повертайтеся до рідної школи відомими письменниками, ученими, громадськими діячами й політиками, повертайтеся великими громадянами й щирими людьми. І хай через багато-багато літ ваші імена засяють на стінах рідної школи поруч з меморіальною дошкою Денису Онищуківі. Хай щастить вам на многі і благії літа! У добрий час!

(Продовження на 12-ій стор.)

ПОВЕРНЕННЯ

(Продовження з 11-ої стор.)

3. Перлина з бронзи

Право відкрити меморіальну дошку надається синові письменника Яремі Онищукові, першому заступнику начальника Головного управління освіти і науки ОДА Любові Тарангул і директору школи Юлії Олексюк.

Серед учнівського гурту Ярема Онищук, мабуть, теж почувався школярем

І той, хто повторився у батьковім образі, підходить близько-близько до осяйного полотнища, що ледь-ледь ніби одтінюється од лазурового кольору наймиліших у світі небес. Правиця торкається шворки – і, як з легкої Божої руки, перед усім загалом постає мудрий образ Неня. Син мружить очі! Дивина! Адже це уже не зоріння на схід, звідкіля два атлантидуби тримають небо і тужавими крилами віт оберігали очі вже немолодої людини від рясних сонячних стріл. Це ж від заходу. Віч-на-віч із батьком! І покотилася сльоза з душі на груди срібним намистом. 36 років і 18 днів не бачив тата. Крім фото.

– Христос воскрес, батьку! – шепотіли уста, на яких шукали своїх русел сльози. Радість від пошанівку не із солоним присмаком сліз, а ніби із доторком солодкого вина, що ось тут він, 73-річний сивий чоловік, дочекався воістину міжнародної події, за якою, здається, спостерігає увесь світ. Адже монолог сина вкраплюється разом із сльозами у це подвір'я, яке ніхто нікуди не переносив. Саме тут його батько у далеких 1908 – 1911 роках гасав його простором, коли мило дзеленчав дзвоник, сповіщаючи про початок або завершення уроку.

4. Мить святого дощу

Отець Іван освячує меморіальну дошку. Та що там узагальнення! Образ Батька, Письменника, Патріота, Учителя, Людини!

В Україні так завше ведеться. Де треба зробити велику справу, запрошують святого отця. Світлі краплини – і образ сяє у срібних блискітках, живильних крапельинах. Фотомайстри, фотолюбителі зазнімовують цю мить. Сина Ярему, батька Дениса і отця Івана. Ці світлини, зокрема, Дмитра Чернокози, фотокореспондента „Буковини”, і редактора Кіцманського радіомовлення Галини Скулеби, стануть, і це без сумніву, набутком історії, зримим фактом енергетичної напруги внутрішнього стану душі сина Яреми та інших, хто причетний до вельми небувалої, як для маленького Кліводина, події, де навчається 136 учнів. А візьмімо до уваги й інші найсучасніші марки фотоапаратів – не тільки в Кліводинській школі буде світлина з міжнародної події-імпрези.

5. Відплакалась душа і попросила слова

Кажуть, коли людина відплачється, їй обов'язково полегшає. Отож відплакала душа, що попросила слова. Перед школою і батьком – Ярема Онищук!

– Дорогі моєму серцю країни, односельчани, добродії! Не можу вам переповісти тієї великої втіхи, яка огорнула мою уже немолоду душу. Я надзвичайно збентежений вашою увагою до мого батька. Зараз я з дружиною Одаркою на подвір'ї школи, де відлунюються кроки мого батька. Тепер я ступив на святу для мене землю. Хоча й розділяють нас кордони, але нема такої перепони, щоб могла стати нам на заваді. Особливо тоді, коли йдеться про щось високе, духовне, людське. Мене охоплює непередаване почуття, яке далеке від того, що народилося і згасло. У колосці моєї душі воно, напевно, нагадує оці два дуби, що міцно взялися кронами за руки і бережуть історію науки і життя на селі. Нинішня днина зворушлива для нашої родини. Ви зуміли наблизити пам'ять воістину титанічною працею. Так чинить Європа. Так маємо слугувати рідному усі ми. Щиро дякую усім: школі, представникам обласної і районної влади, тим добродіям, які долучилися до справжнього пошанівку найдорожчого для мене імені – імені Дениса Онищука.

6. Надзвичайна цифра 100, яка... вміє говорити.

Такий лейтмотив квінтесенції святого отця Івана, котрий через годину-другу передасть панові Яремі копію церковної Грамоти, якою відзначено п'ятдесятилітню дяківську працю Івана Онищука. Але це буде після того, як розійдуться шановні гості і у цьому розбурханому вирі життя настане мить, коли син може спокійно озирнутися у сиву минувшину, щоб світлим зором з-під сивих пасем освятитися історичними рядками за віру і службу в ім'я України.

100 – це коли Денис закінчив оцю школу. Незвична цифра, яка...вміє говорити. Після цього – пішли до Кіцманя, до гімназії, де навчався письменник.

P. S. 1

Пан професор Володимир Антофійчук завдяки своїй світлозавидній праці зробив усе, щоб образ Дениса Онищука постав як на літературному олімпі краю, так і за його межами. Рік тому, коли в Дорошівцях відбувалася ювілейна зустріч з нагоди дня народження письменника Івана Бажанського і пошанування нових лауреатів обласної іменної літературної премії, Володимир Антофійчук презентував книгу „На шляху життя”. Це – прелюдія до 110-ої річниці з дня народження Дениса Онищука. Згодом – у Самушинській школі. У цьому селі Дениско перед Першою світовою

Ярема Онищук і консул України в Сучаві Василь Неровний оглядають стенд, присвячений Денисові Онищукові

війною у дідуся Созонтія Іваницького відбував канікули. Є чимало споминів про Самушин.

І третя презентація. 19 січня цього року – на іменини Онищука в його рідному Кліводині.

Ось така низка заходів, з допомогою яких Пам'ять має повне право називатися Пам'яттю,

Образ письменника заяскравів на все шкільне подвір'я – меморіальну дошку відкрито

оскільки не хибує найнебезпечнішим атрибутом – забуттям.

Денис Онищук повернувся. Додому. До рідної землі, яка виколисала його колиску і піднесла до вершин національної самобутності. Звідти видно усе, як оцій парі козацьких дубів на подвір'ї школи, що дивитимуться однині на образ у бронзі, можливо, і свого ровесника, а Денис Онищук – на них. Інженер лісового господарства з-за Серету Ярема Онищук визначає вік двох дужих красенів як такий, що сягає позначки „100”, а то й більше.

З поверненням, перлино у бронзі!

P. S. 2

Готується до друку ще одна книга Дениса Онищука – „Спомини”. Мабуть, таки цьогогоріч вона побачить світ. Читач, як мовиться, бачитиме цільний образ письменника, який проллє світло на все його життя, події, які пережив, а в більшості випадків – і був їх свідком.

P. S. 3

За словами Володимира Антофійчука, колись у місті Кіцмані на місцевому костьолі був великий годинник. Він орієнтував учнів із сіл на те, аби своєчасно переступити поріг знаної на Буковині гімназії. Цей механізм, що відміряє категорію Часу, дисциплінував їх. Може, тому й пробила година у часі Дениса Онищука, який віднині – у бронзі у своїй рідній школі! Якби і годинник повернути на місце. Як це було раніше? Авжеж!

IN MEMORIAM

Михайло МИХАЙЛЮК

«О СПОГАДЕ, КОШТОВНИЙ КАМНЮ МІЙ...»

ВАСИЛЬ КЛИМ

(1941-2011)

Ми генерація, яка прийшла на світ тоді, коли цей світ займався полум'ям найкривавішої в історії людства війни. Ми генерація, яка не знала безжурного дитинства, яка переступила шкільний поріг у голодні роки. Ми генерація дітвори босої, в полатаному одязі, для якої черствий кусень чорного хліба в той час був розкішшю. Але ми й генерація спрагла світла знань, для якої Буквар був дивом і святинею. Водночас ми генерація, яка з першого чи другого класу почала вивчати азбуку рідної материнської мови. Тому, мабуть, ми й володіємо нею як рідною, а не як вивченою, не як «іноземною», як це сталося через десятки років з іншими поколіннями українських дітей і триває й понині.

Ми генерація, яку намагалися отруїти комуністичною ідеологією і яка дорого заплатила за своє отверезіння. Але маючи міцне селянське коріння, виріши серед людей з правічними моральними засадами, з грубими мозолями на долонях, ми стали людьми. Ми перегортали сторінки книжки і тримали перо такими ж мозолистими руками, як і наші батьки. Ніколи не стали «панями», ніколи не

забували запаху землі, запаху спеченого матір'ю буханця, не вважали стріху батьківської хати за низькою, старовинні пісні архаїчною, а звичай пережитком минулого, словом, не відчувалися відчуженцями. Ними ми гоїли наші душевні рани, з них черпали снагу. А декотрі з нас зуміли відтворити їх красним словом між обкладинками книги. До них належить мій шкільний товариш і друг упродовж цілого півстоліття ВАСИЛЬ КЛИМ, якого здолала недуга в останні дні червня.

Народився Василь 21 липня 1941 року в Негостині, благословенному Богом буковинському українському селі. У рідному селі закінчив семирічку.

А зустрілися ми і подружили у Серетському українському ліцеї. Про руського, синьоокого веселуна і танцюриста, класного поета Василя Кліма, я вже писав у «Нашому голосі», але це були світлі спогади, а не прощальні слова. У ті роки ми дуже багато читали, на жаль, не завжди справжньої літератури. Але зачитувалися й українською класикою.

Всупереч політизованій освіті – наші душі і серця залишались чистими, бо ми були романтиками. Романтикою були роман «Камінна душа» Гната Хоткевича чи повість «У неділю рано зілля копала» Ольги Кобилянської. Романи радянської тематики не спотворили наші душі. Ми жили мріями про майбутнє. Василеві Кліму учителі української мови та літератури пророкували поетичну славу (у ліцеї він здебільше писав вірші). Я потайки заздрив йому і також лелівав мрію стати письменником.

Та якщо мені доля простелилася до української філології, то Василь Клим через матеріальну скруту батьків змушений був податися до технічного училища. Та ради бога, що могло бути спільного між поетичною душею юного випускника ліцею і целюлозно-паперовою промисловістю, галузь в якій мав він працювати? І попрацював пару років з кількома нашими однокласниками на сучавському комбінаті. Але душа рвалася до літератури, до мистецького життя, і так згодом Василь, як прекрасний танцюрист з особливим відчуттям

IN MEMORIAM

ритму, поступив до Сучавського ансамблю імені Чіпріана Порумбеску. Однак життя танцюриста коротке, настає час, коли й найлегші фігури чи стрибки даються нелегко. А між часом Василь одружився, здається, вже й батьком став.

Аби не зволікати з моментом творчого злету Василя Кліма, скажу, що він таки зумів закінчити філологію в Яссах (на жаль, не українську) і повернутися до літератури не без заохочування друзів, які знали його творчі можливості. І ось, прекрасний знавець української мови, з неабияким вже життєвим досвідом, Василь Клим береться за перо, пише оповідання і новели. І диво, в яке, можливо, Клим вже й сам не вірив, сталося: він зійшов на вершину свого таланту, притамованого життєвими негодами і несприятливими обставинами, у невеликому романі «Гора», надрукованому у видавництві «Критеріон», удостоєному дебютної премії Спілки Письменників Румунії. Для Василя Кліма твір «Гора» (1978) наче став переможним поєдинком зі всіма зневірами, нарешті з часом. І таким чином, у нашій молодій літературі він посів те місце, на яке мав право: у перших її рядах. Герой роману немовби уособлює самого автора своїм сходженням на неприступну гору, довівши цим, що людському дерзанню немає межі. Навіть вимушено переселившись з Сучави до провінційного міста Дорогой Ботошанського повіту, де рідко мав можливість перемовитися з кимось рідним словом, де вразлива душа письменника страждала від ізольованості і буденності, Василь Клим проявив свою неординарну особистість і продовжував писати. Наступним творчим кроком була збірка новел «Таємниці лабіринту», де в найкращих речах Клим дав справжню міру свого таланту, здатності у простих, іноді навіть банальних сюжетах, виявляти дивоглядний підтекст.

«Виліплював» Клим свої новели майже з «нічого», але саме в цьому, як і в Корнелія Регуша, криється глибока спостережливість, уміння проникнути у психологію персонажа, надати невимовності його вчинкам, психологічно вмотивуваним, наче співпереживаючи з ним усі радощі й болі. І мова у прозі Кліма жива, плавна, навіть співуча. Такі ж риси притаманні і третій книзі Василя Кліма – збірці малої прози «Едельвейс». Назва символічна, адже ця прекрасна квітка росте на крутих скелях, і не кожному дається її не тільки

зірвати, а і побачити. Так і в літературі. Можна написати тисячі сторінок, навіть надрукувати їх, але ті сторінки ніколи не оживуть словом.

Потім письменницькому доробку Василя Кліма був роман «Сонце і земля» майже суцільного автобіографічного характеру. Його написання можна б пояснити тим, що автор мусив «позбутися» спогадів про рідну Негостину, вивести у творі постаті, які відіграли певну роль у його житті, чи просто були пам'ятними та колоритними.

Після 1989 року Василь Клим переживає новий творчий період, написавши два романи: «Райдуга блискавиці» і «Відсвіти полум'я» (до другої книги додано і низку новел). Писалися ці книги в дуже трудних умовах – внаслідок нещасного випадку Василь Клим був майже прикутий до ліжка.

Остання книга Василя Кліма «Біла карточка» (вибрані твори), вийшла друком 2009 року, коли письменникова рука була вже не в силі тримати перо, коли снага життя стікала з його німічного тіла.

В ці скорботні дні не вистачає слів відтворити писаним словом постать Василя Кліма як людини і письменника. Заполонений спогадами, скажу тільки, що покійний мій друг був найяскравішою особистістю випуску Серетського українського ліцею 1959 року. Серед хлопців він виділявся вродою (синьоокий блондин), стрункістю постави, делікатністю поведінки, дотепністю, якоюсь вродженою шляхетністю, щирістю і відвертістю у стосунках з колегами.

Відтоді і до фатального 2011 року я не чув поганого слова про нього з боку знайомих, хіба тільки тривожні зауваги тоді, коли Василь переживав моменти зневіри і шукав розради у недоброму товаристві.

Неминуче сталося на порозі сімдесятиріччя Василя Кліма. В уявному Пантеоні своїх буковинських побратимів – Степана Ткачука, Юрія Лукана, Корнелія Регуша, Івана Негрюка, Іллі Кожокаря – він займе своє місце у вічності.

Жаль, що тіло небіжчика не прийняла земля рідної Негостини, що заупокійну службу не відправлено йому рідною мовою у церкві, в якій був хрещений того далекого 1941 року.

Хай земля буде йому пером, а пам'ять незгасна у наших серцях і серцях наступних поколінь, які читатимуть його твори.

IN MEMORIAM

НЕ СТАЛО НЕВТОМНОГО ТРУДІВНИКА
НА ПОЛІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДОЗНАВСТВА РУМУНІЇ

ОЛЕКСА БЕВКА

(1937-2011)

«На світі існують люди, – писав Іван Ребошапка до 70-х роковин Олекси Бевки («Наш голос», ч. 157, 2007), – які, усвідомивши своє життєве покликання, незважаючи на послідовні труднощі та всякі перепони чи несприяття спроможних вчасно допомогти їм, наполегливо змагаються, щоб зреалізувати свої задуми, упевненими будучи, що власні здобутки принесуть їм душевне задоволення від здійсненого для них самих та для народу, який їх породив».

Одним з таких людей української громади Румунії був Олекса Бевка, у зв'язку із діяльністю якого дієслово *бути* уже використовуватимемо у минулому часі, бо йому не довелося побути між нами хоча б до «круглого» 75-річчя, його життєвий шлях обірвався на рік скоріше – 30 червня 2011р.

Уродженець села Поляни Марамороського повіту, Олекса Бевка пройшов початкову і неповносередню освіту в рідному селі, Українську середню (педагогічну) школу закінчив у м. Сігет, заочно – Баямарський педінститут, своє життя присвятивши школі рідного села, працюючи учителем, а то потім директором школи присілка Горб та школи з центру Полян, виховуючи і споряджаючи в життя цілі генерації дітей його односельчан. Це – одна з вагомих сторін діяльності покійного Олекси Бевки.

Інша не менш вагома сторона його діяльності,

якою він зразково увінчав покликання працівника сільської школи і служив (сподіватимемося, що і надалі служитиме надрукованими доробками) прикладом, гідним наслідування іншими, це – постійна, невтомна і дерзка праця на полі культури українців Мараморощини, зокрема народознавства цього мальовничого краю, завдяки чому, тобто завдяки наполегливій старанній праці Олекси Бевки його однокраїнам-мараморошцям не буде переводу, українська громадськість Мараморощини зберігатиме і розвиватиме свою національну ідентичність, виявляючи її у барвистій рідній мові, у народній пісенності і звичаєвості, у самотньому світосприйнятті, постійне обстежування чого для покійника було ціллю свого трепетного життя.

Як у кожного закоханого у рідне народознавство, і в Олекси Бевки є своя «історія» цього захоплення. Українському закарпатському вченому Іванові Хланті покійник зізнавався, що уже з шестирічного віку «пам'ятав усе те, що доводилося чути від діда, баби, матері та інших старожиливі» (Іван Хланта, *Фольклорист Олекса Бевка із Мараморощини*, «Історико-краєзнавчо-туристичний часопис», ч. 8, 2003). А перші його фольклорні записи («два зошити, які частково збереглися й нині») походять ще із дитинства, десь із 12-13-річного віку.

«По-науковому, – зізнавався Олекса Бевка тому ж Хланті, – почав записувати з 1976 року», тобто з тих часів, коли в Румунії у загальних рисах уже створився український фольклористичний мініконтекст. З одного боку, Бухарестський інститут фольклору, керований видатним вихідцем Мараморощини (точніше села Апша, нині – Водяне) директором Міхаєм Поп (до речі, випускником 1925 р. сігетського ліцею ім. Драгоша Воде), розпочав масштабну дію систематичних польових обстежень найпоказовіших з етнологічної точки зору околиць Румунії і постійне укомплектовування інститутських фоно- і відеозаписів, до яких, згідно зі щирим бажанням та належним науковим розумінням справи директора увійшли і деякі українські матеріали, примноження яких він сподівався здійснити прийняттям на роботу в Інститут фольклору і співпрацівника-україніста, що, на превеликий жаль, не сталося з різних, незалежних від нього причин. З іншого боку, у науковий план заснованої 1962 р. Асоціації славистів Румунії вхо-

IN MEMORIAM

дило питання вивчення мови, культури, історії та народознавства слов'янських співживучих меншин Румунії, включно і української. Внаслідок такого благодородного заходу, кафедра слов'янських мов Бухарестського університету, яка де-факто належала до основного «ядра» Асоціації славистів, у щорічному плануванні наукових досліджень передбачала систематичне здійснення цього імперативу. Таким чином, викладачами-україністами кафедри було здійснено систематичне обстеження приблизно усіх українських поселень Південної Буковини, Мараморощини, Добруджі та Банату, внаслідок чого та завдяки заснуванню Бухарестського видавництва для всіх нацменшин Румунії «Критеріон», потім появилися збірники зразкових записів з усіх цих країв Івана Ребошапки «Народні співанки» (1969), «Ой у саду-винограду» (1971), «Відгомони віків» (1974), які пробудили зацікавлення місцевих чи регіональних інтелектуалів до цього виду культурно-наукової діяльності, як це відзначав колишній толковий знавець української Румунії професор Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича Олекса Романець.

У цьому сприятливому контексті появився перший збірник Олекси Бевки «На високій полонині» (1979), який вміщає баладні та ліричні пісні його рідного села та дев'ятнадцяти присілків, які разом утворюють своєрідну соціально-географічну й етнографічну цілість, поетично названу покійником «Полянським краєм». Як відзначалося у тодішній рецензії (див.: *Жмуток зілля-дивини з високої полонини*, «Літературний додаток» газети «Новий вік», ч. 18 за 16 вересня 1979 р.), поява цього збірника була видавничою подією, бо вона «доповнила стилістично-тональну «палітру» українського фольклору Румунії, з неї «ввійнуло» свіжим гірським повітрям, запашними квітами полонини». Мова пісень відзначалась «незвичайними фонетичними (для пересічного україномовного чиртача), морфологічними та стилістичними особливостями», не говорячи вже про регіональну але напрочуд експресивну метафоризацію художнього вираження, співзвучною, щоправда, із загальноукраїнською (наприклад, «сопівочков вимовляє», що образно перегукується із сприйнятим з народу Лесею Українкою та використаним у її «Лісовій пісні», або із сучасним українським поетом В. Ладичем – «А сопілка грає, грає/ Бо веселий голос має»).

Доказом фактичної невичерпності української народнопісенної скарбниці Мараморощини став другий збірник пісень Олекси Бевки «Червона ружа» (1981), який охоплює записи балад, соціально-побутових та сімейно-побутових пісень, весільних

та рекрутських і солдатських, гумористичних, чи не з усіх українських сіл Мараморощини.

Друкування окремих виданнями прислів'їв та приказок у нас започаткував Денис Онищук своїм невеликим збірником із узвичаєним в українській фольклористиці заголовком «Народ скаже, як за-в'яже».

Збірник Олекси Бевки марамороської пареміологічної творчості з не менш вдалим і показовим заголовком «Нема правди без приповідки» (1984) значно багатший від збірника Онищука. У передмові та класифікацією паремій на такі тематичні групи, як *Бажання, побажання; Байдужість; Балакучість, верзіння, лепетання; Бережливість, ощадливість, розсудливість; Виховання, освіта, досвід; Гідність* і інші протлумачено і образно сугеровано значеннєву спрямованість образних народних висловлювань про буденне людське життя-буття.

Додатковим і переконливим доказом пісенної невичерпності Мараморощини став четвертий збірник Олекси Бевки «Черешеньки білим цвітуть» (2002), цінний тим, що наведені в ньому балади та баладні пісні, пісні про кохання, соціально-побутові, весільні, рекрутські та солдатські і гумористичні не фігурують ні в попередніх його збірниках, ані у збірниках інших записувачів. Цінність даного збірника і в тому, що він охоплює три відмінні і, здається, не відомі варіанти баладних пісень про румунського марамороського опришка Пінтю Хороброго, що є особливо вартісним для порівняльних студій.

Зовсім своєрідною, надто цікавою і корисною охоплюючими матеріалами для діалектних досліджень (і для інших – також) є п'ята книга покійника «Словник-пам'ятник. Діалектний словник села Поляни Марамороського комітату», яка появилася 2004 р. у серії «Studia Ucrainica et Rusinica Nyiregyhaziensia – 13» у місті Ніредьгаза (Угорщина) заходами професора і завідувача місцевої кафедри української і русинської філології Іштвана Удварі (рецензія у ж. «Наш голос», ч. 120-121, 2004). Олекса Бевка зізнається у передмові, що над цією книгою попрацював років з двадцяти. Покійникові можна повірити, бо дана праця за допомогою діалектних слів та виразів ознайомлює читача з найрізноманітнішими аспектами традиційного побуту, вдачі, способу мислення та світосприймання місцевого населення, будучи його своєрідною мініенциклопедією, замислену покійником як пам'ятку, уточнює він, своїм «спадковцям, щоб вони знали та вірили, як жили руснаки-українці Мараморощини» (Передмова, с. 18).

(Продовження на 18-ій стор.)

IN MEMORIAM

НЕ СТАЛО НЕВТОМНОГО ТРУДІВНИКА
НА ПОЛІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДОЗНАВСТВА РУМУНІЇ

(Продовження з 17-ої стор.)

Науковий підхід і вміння покійника полягають у вичерпності лексематичних матеріалів, наприклад, синонімічних оціночних рядів. Назва місцевого спиртного напою, наприклад, не *горілка*, а *паленка* (та її похідні зменшені форми), а в залежності від її якості та наслідків споживання (помірного чи надмірного), вона – *веселушка*, *варениця*, *блуд*, *блудниця*, *буфлянка*, *вонячка* і т. п. Мова полянців, уважних і прискіпливих до людських вад і пороків, відзначається помітною «крізкістю», через що, напевно, у синонімічних рядках значно переважають вирази з принизливим розвінчувальним значенням. Для позитивної оцінки синонімічного поняття *гарний*, *ставний*, *охайний* у полянській говірці побутують лише синоніми *джанджявий*, *дінкішний*, *дрічний*, *дрішкушний*, зате для негативних рис людини оціночних синонімів цього поняття – без ліку: *башараба*, *бегелфер*, *берко*, *бех*, *бизчазь*, *битярь*, *беізник*, *блехнер*, *буйкаш*, *бурмило*, *вандруник*, *гойгало*, *гойса* і багато інших не менш колоритніших.

У 2006 р. Олекса Бевка надрукував другий збірник марамороських прислів'їв та приказок «Бережи і гадкуй», який вміщає понад 6000 паремій, поділених на 110 тематичних груп, що були записані з усіх українських сіл Мараморощини. Для пересічного читача ці зразки прислів'їв цікаві їхньою мовно-мисленнєвою самобутністю, а для науковців і тим, що вони подані у спрощеній фонетичній транскрипції, згідно з місцевою вимовою кожного села, що є запорукою автентичності записів, на основі яких можна проводити безліч наукових досліджень, починаючи від мовно-діалектологічних і кінчаючи соціологічними й іншими.

Цінність прислів'їв становлять і помітна їх варіантність, діалектна словесна винахідливість, наявна в умілому створюванні, наприклад, антонімічної пари двочленів паремії («Лихий *зачаток*, то й лихий *кунчаток*»), містка діалектна чісткість («Не маєш *лиця*, не маєш *личності*»), а то й поетичні винаходи, як, наприклад, метафоризація стану, в якому знаходиться, скажімо, лінивий: «Літував у *Холодкові* (мовляв, у так названій місцевості), азимує в *Голодкові*». Як і в першому збірникові прислів'їв, у «Словнику-пам'ятнику», так і в другому збірнику запримітна схильність мараморосьців до гостромовності, ущепливості, підсиленого шаржування пороків і вад однокраян покійника.

Неабияку цінність даних прислів'їв становить і той факт, що в них не внаслідок якихось-то впливів, а

тільки як вияв прадавнього суцвіття універсальї наявні по-місцевому художньо виражені загальнолюдські цінності, у противагу їхній підкресленій приналежності мальовничому марамороському красві. Коротко, сильно і страшно, майже як у В. Стефаніка, схоплено в них, як у своєрідній мініенциклопедії, усі сторони життя-буття марамороського трудівника, від прадавнього минулого до сучасності.

Постійно цікавився покійник і історією українських сіл Мараморощини. Сконкретизувалось це зацікавлення випуском 2007 р. у світ разом із дочкою Христиною Зебреньок румунською мовою (у «Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, Maramureș») монографії рідного села «Aspecte monografice. Poienile de sub Munte, Maramureș» (понад 650 років документальної атестації; 295,15 кв.км площі; понад 10 000 жителів), в якій представлено якомога більше історичних даних про село (атестоване у XIII ст.), історичні форми назв села (угорські, румунська, українська), походження населення, його розташування у 17 присілках (майже кожний із своєю школою та церквою), топонімію (дуже цікаву своєю семантикою, яка сумарно виражає історію села), сільські зони (всього 11), рельєф та клімат, багату гідрографію, типічну гірську фауну та флору Полян, а також суспільно-економічне життя населення, зміни, що постали після 1989 р.

Заходами СУРу щойно вийшла з друку обширніша історична праця Олекси Бевки «Літопис українських сіл Мараморощини», появу якої у нас в Румунії, на превеликий жаль, небіжчикові не дано було побачити.

Цікавився Олекса Бевка і матеріальною культурою однокраян. З його зізнання панові Хланті впливає, що він передав цікаву колекцію традиційних предметів господарського вжитку директорів Сігетського музею, який пообіцяв відкрити у музеї куток української культури.

Від кількох років покійник став постійним дописувачем нашого журналу, друкуючи цікаві місцеві бувальщини та легенди, які також мріяв видати окремою книжкою. Та Всевишній, який, як каже народ, добрих людей передчасно бере до Себе, зволів, мабуть, що настільки дерзкому, трепетному і виснаженому серцю настав час відпочинути, і воно перестало битись.

Сумно сприймаючи кончину настільки працювитої ЛЮДИНИ, сім'ї покійника виражаємо найщиріші наші співчуття з приводу непоправної втрати. Нехай з Богом спочиває.

Редакція «Нашого голосу»

Микола КОРСЮК

ОДЕРЖИМА ЛІТЕРАТУРОЮ

Наступні рядки спонукані останнім, мабуть, інтерв'ю з Магдалиною Ласло-Куцюк, надрукованим у журналі «Українська мова й література в середніх школах» (ч. 4 за 2004 рік), в якому було поміщено ще дві її статті, невідомі нашому читачеві насамперед через незможу дістати цей журнал. Сталось це інтерв'ю, мабуть, коли наш літературознавець перебувала в Луцьку, де читала лекції з історії української літератури. Мабуть, вони й не були суто такими. З нашого досвіду – відомо, що лекції вельмишановної Пані не обмежувались лише питаннями виключно літературними, вони часто будучи своєрідним проривом у багатоглибинність конгеніальних галузей споріднених наук, їх гуманістичних різновидів, нових осягнень в дослідженні літературного феномену. І то не тільки українського, чи слов'янського, але й віддаленіших як часово, так і просторово. І всі її підходи виінакшували відоме подосі. Вона свідомо наражалась на гострі кути, виносила теми неспівзвучні з тими, що обговорювались в Україні, аспекти і висновки. Така позиція була для дуже багатьох дослідників неприйнятна. З її праць залюбки позичали рясно, але не посилались на її праці. Позичали, а далі ще й критикували її метод та спосіб розроблення певної теми. Коли на Україні ще не світало для певних літературних постатей, вони, їхня творчість, були об'єктом її скрупульозних досліджень (С. Яричевський, В. Винниченко, Б. І. Антонич і не тільки). Іншим (М. Лучкай) присвятила цілі дослідження. І, як признається, завжди працювала над текстом, розкриваючи зацікавленому читачеві чи досліднику нові грані творчості того чи іншого письменника. Найчастіше незапримічені попередніми дослідниками, а здебільшого замовчувані чи самохить фальшиво потрактовані найчастіше зашореним заполітизованим підходом. Та і коло дослідницьких інтересів М. Ласло-Куцюк було найчастіше зашироке для багатьох літературознавців. Тут, безумовно, принагідно її володіння не тільки слов'янськими мовами, а й багатьма іншими, зовсім неспорідненими між собою. А ще одна позалітературна прикмета. В час розгортання своєї дослідницької роботи в Румунії було перекладено цілий ряд першорядних творів літературних, так і її дослідників. Причому різних орієнтацій, що й уможливило її ознайомлення і творче використання їхніх підсумкових оцінок. Ті, хто пише про дослідницьку роботу М. Ласло-Куцюк, а їх, мабуть, вкрай малувато – розрізняють два її періоди, та ми вважаємо, що не це основне. Звичайно, пройшла вона складний висхідний шлях, були різні захоплення, більш чи менш тривалі, та головне, що М. Ласло-Куцюк створила певну систему дослідження письменницького доробку певних авторів. У кожній праці вона поверталася

до певних імен, поглиблювала розуміння їхнього творчого почерку, їхні світоглядні позиції, художні достоїнства та пошуки, як в ідейній площині, так і в плані змісто-форми. Та найголовніше, найзначніше те, що кожна з праць М.Ласло-Куцюк була новизною, гарною несподіванкою в питаннях рухливої естетики, розширюючи й поглиблюючи наше розуміння природи творчого мистецтва, його таємних проглибин іманентної сув'язі слова і мислі. Вона йшла до першовитоків, розкриваючи цілу систему ідейно-сміслових розгалужень в носеологічному розрізі як по вертикалі, так по горизонталі. Звичайно, тут закономірно виявились і випадковості, але вони ніяк не ускуднювали пошуковий потенціал авторки, а лише увиразнювали, хоч я згадав, що дослідниця часто «запалювалась» певною ідеєю, задумом, спонтанно, часом працюючи під захватом, не дотримуючись чітко накресленої заздалегідь системи. В процесі роботи їй розкривались нові аспекти, задум міг коригуватись з подальшим ходом, тому часом ракурс мислення поповнювався новими деталями, поціновна шкала змінювалась. І не тільки досліджуваного джерела, а й висловлених дотепер міркувань інших дослідників. У цьому, мабуть, і крилась одна із звабливих сторін редакторської праці з авторкою. Принагідно можу згадати, що як в ході обговорювання певного розділу з її праць виявлялись іноді розходження, то М. Ласло-Куцюк через небагато часу могла докорінно переробити його, умірковуючи категоричність вислову. Але не оцінку про порушену й досліджувану проблему, доцільність і ваготу висвітлення в контексті загального задуму книги. А до речі скромність М. Ласло-Куцюк відома усім. Чи вона в неї вроджена, а чи вихована на етиці філософії Г. Сковороди, творчість і життя якого досліджувала послідовно й цілеспрямовано.

Інтерв'ю, яке подаємо (див. стор. 20-22), мабуть, єдине. Ні газети, ані журнали не «розбаловували» її писанням такого роду. Ані звань, на які чесно заслуговувала, чи просто уваги їй не дуже приділяли. Одинока премія Антоновичів, а в Україні – мовчок. Та і наші часописи не перестарались. На жодну видану працю М. Ласло-Куцюк не було критичного відгуку чи хоч замітки. В Україні одна-єдина критична відозва Ірини Бетко та ще принагідні відгуки Тамари Носенко. А на її працях дехто і докторські захистив. Її недолюблювали на кафедрі через її обізнаність. І то не лише в літературі. Тому в певний час одсторонили. Не терпіли її відчайдушності, бо була вона обділена дипломатичної півправди. Себто не вміла кривити ні душею, ні словом. А в мене залишились про неї лишень світлі спогади і з часу студентського, і з часу редакторського у видавництві «Критеріон». Було чого навчитись.

«УКРАЇНА ПОТРЕБУЄ СИЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ...»

**Бесіда кандидата філологічних наук Олександра ПРОНКЕВИЧА
з відомим українським літературознавцем Магдаліною ЛАСЛО-КУЦЮК**

О.П. Пані Магдаліно, це інтерв'ю ми плануємо подати перед Вашою публікацією про «Слово о полку Ігоревім», щоб читачі мали більш виразне враження про Вас як автора цієї статті і, ширше, українського літературознавця. У журналі «Українська мова й література в середніх навчальних закладах...» Ваші матеріали вже друкувалися (див.: 2002. — №1), але ми хочемо і надалі розповідати про Вас, Вашу творчість і розширювати таким чином кругозір українських читачів.

І моє перше запитання: як почувається український літературознавець у Румунії?

М.К. У нас тепер досить жваве культурне життя, зокрема й українське, тому що румунська держава дає дуже багато коштів на розвиток культури національних меншин. Тому проблема на сьогодні не стільки фінансова, тим більше що є й люди, зацікавлені в розвитку українського питання, наприклад, голова Союзу українців у Румунії. Інша справа — те, що за останні роки якось підупала художня творчість, бо всі знайшли собі якісь інші заняття поза літературою, тим більше, що для цього зараз є багато можливостей. Також і набір студентів сьогодні досить нецікавий, тому що довгий час, особливо за Чаушеску, було дуже звужене викладання української мови, і тепер треба, щоб підросли такі нові покоління, які вільно володітимуть українською мовою і будуть нею цікавитись.

На щастя, я помітила, що від 90-го року, коли в нас відбулася революція, з'явилися досить розумні і сміливі люди, які створюють ті газети, що в нас зараз є, і мають для цього досить можливостей і бажання. Але дійсна проблема полягає в національній свідомості українців у Румунії, бо ця свідомість є ще досить слабкою, і не знаю, на які перспективи в майбутньому можна сподіватися. Але будемо сподіватися. У всякому разі, дуже багато в нас є зацікавлених історією, особливо історією краю, місцевості, дуже сміливі речі говоряться і про те, як прийшли до нас і звідки походять ці українці в Румунії. Причому на основі серйозної історичної документації висвітлюється це питання, яке раніше було заборонене взагалі. Я колись хотіла написати таку дуже скромну статтю історичного характеру, але мені сказали категорично, що в жодному разі нічого про історію не маю права писати. А тепер це вже робиться і, внаслідок попередньої заборони, зацікавлення історичними питаннями значно зросло. Так, у «Нашому голосі», українському журналі, що видається в Румунії, з'являються останнім часом дуже цікаві історичні ма-

теріали, і читач все більше інформований про правду. Це надзвичайно важливо, бо сприяє зменшенню того комплексу меншовартості, який, на жаль, характерний і для українців взагалі, і для українців у Румунії зокрема.

О.П. Ви вже багато років пишите книжки. Я думаю, що і Ви змінювались, і час змінювався, але чи є які-небудь основні теми Ваших досліджень або певна наскрізна тема, яка вирізняє Ваші праці протягом багатьох років?

М.К. Це були якісь спеціальні обставини мого життя. Я спочатку досліджувала румунсько-українські історичні культурні зв'язки. Потім через певні обставини я отримала можливість ближче познайомитися з новими течіями літературознавства. Тоді це був структуралізм. Пізніше, знову через інші обставини, я ознайомилася ще з інтертекстуальним вивченням літератури, яке мені здається найбільш продуктивним і цікавим у даний момент.

Я з самого початку мала на увазі, що прийде такий момент, коли українське літературознавство опиниться на роздоріжжі, і моє завдання — те, що я вважаю корисним і потрібним, — надати такий поштовх. Цією лінією я йду вже багато років. Фактично, десь від 1969 року я почала свої спроби прикласти нові течії, нові критерії, нові методи до українського літературознавства — тоді ще й сліду таких спроб не було ні в Києві, ні взагалі в Україні. А оце, бачите, скільки часу пройшло, поки до мене прислухалися українські літературознавці. Навіть над тими курсами, які я в Україні читаю нині, я працювала вже на початку 70-х років.

Ще одне завдання, яке мені зараз виконати важче, це не відставати від тих нових ідей, які з'являються сьогодні в світовому масштабі. Щоби, все-таки, те, що я пишу, не було застарілим.

О.П. Ви багато розповідали, що написали нову книгу про Т. Шевченка. Чи можете Ви окреслити її головну ідею — чим відрізняється Ваш підхід до постаті та творчості Шевченка від інших численних праць? Тому що про нього ж написано багато і написати щось нове не так легко. В чому оригінальність Вашої нової книги?

М.К. Ця книга має ширшу назву: «Творчість Т. Шевченка на тлі його доби». Звичайно, я не маю амбіцій цілий романтизм представити або цілу першу половину XIX ст. Але я, по-перше, хочу вяснити у цій книзі джерела Шевченкових ідей. Він не випередив, скажімо, Костомарова або братства, так зване Товариство святих Кирила і Мефодія, але він якось паралельно йшов. Десь за 2-3 роки перед Костомаровим та Кулішем у Шевченка

уже були слов'янофільські ідеї. І я розглядаю Шевченка якраз на тлі цього панславизму, який лежав в основі головної ідеї Товариства — утворити якусь базу для визволення України чи визволення кріпаків на широкому слов'янському ґрунті.

Крім того, я розглядаю ще одну малодосліджену постать Михайла Лучка, про якого в Україні навіть не публікували, бо він був греко-католицьким священником. Я багато ним займалась і перебрала навіть багато розділів із його книги про історію карпатських русів французькою мовою. Можливо, мені вдасться колись її видати. Але в книзі у всякому разі є цілий розділ про романтичне слов'янофільство Михайла Лучка. І, крім того, є ще й інші постаті, наприклад, Філарет Скрибан, чия діяльність пов'язана з духовною академією. Оскільки мені цікаво було, я представила доповідь про нього в Києві, щоби дати щось і пов'язане з Києво-Могилянською Академією. Це переважно маловідомі постаті того оточення, пов'язані також із Румунією та слов'янофільством.

Про самого Шевченка я пишу вже далеко не вперше. У кожній моїй книзі, починаючи від 1979 року, є один розділ про Т. Шевченка. А в книзі, про яку Ви говорите, я хотіла зібрати і викласти цілісну концепцію щодо діяльності Шевченка. Вона певною мірою є протилежністю чи паралеллю до коментаря Юрія Івакіна до «Кобзаря». Тобто, я торкаюся не всіх головних творів, особливо пов'язаних з фольклором (наприклад, балади), а лише тих, які в основному відносяться до політичних і соціальних концепцій поета. До кількох таких його творів я подаю окремі коментарі. Також я часто посилаюсь на працю Оксани Забужко «Шевченківський міф України», але моя книга відрізняється від підходу О. Забужко не так щодо висновків, як щодо методу праці, тому що я не можу собі уявити, щоби я працювала інакше, ніж на основі самих текстів. Це переважно твори біблійного характеру, в яких добре видно, як Шевченко пристосовував біблійні тексти до своїх творів, які мають зовсім інше спрямування — до України та її долі. Фактично, я продовжую ідеї, які з'являються і в Драгоманова, і у Щурата, — про те, що Шевченко був біблійцем. Але не в тій формі, щоби я показувала, де точно він щось позичав із Біблії, а де якраз його ідеї мали вихідним пунктом певні ідеї, які розвивалися вже в Старому Завіті. Тобто, я прослідковую, що було поштовхом до написання Шевченком певного твору. Навіть цитую одного його листа, коли він у Миргороді лежав хворий і казав, що він не знає, про що писати і як писати, але, на щастя, має із собою староеврейську Біблію — там він мусить

щось шукати, щоби знайти поштовх до писання. Так що ми маємо прямі свідчення від поета, що Біблія значною мірою була для нього натхненням чи джерелом отаких ідей.

Звичайно, я не обмежуюся тільки Біблією. Так, недавно я відкрила подібність між «Перебендею» й ідеями німецьких романтичних філософів. Тобто, я в основному шукаю оці інтертекстуальні зв'язки, бо ця проблема, як я вже казала, мене дуже хвилює, тому що я інакше не можу вже підійти до літератури, вважаючи, що щось письменник видумує зі своєї голови, що твори народжуються, як оце Афіна з голови Зевса. Література внутрішньо зв'язана від самих початків до сьогодення. Навіть той пастух, який десь у горах складає якісь свої віршички чи пісні, вже на чомусь базується. Література не народжується на пустому місці, і чим більший письменник, тим глибші й ширші його джерела, впливи на нього. Тобто письменник селектує, відбирає те, що йому цікаво, і відповідно до цього розвиває свої ідеї.

О.П. На Вашу думку, які найбільші завдання повинне розв'язати українське літературознавство сьогодні?

М.К. Подолати ті штампи, які існували, що їх Соломія Павличко назвала народницькими. Це, по суті, ціла традиція, яка спочатку була народницькою, потім були впливи різних політичних ідей на початку XX ст., а потім, звичайно, цілий темний ліс радянських штампів, нав'язаних літературознавству. Ці штампи помічаються навіть зараз у студентів. Майже в кожній роботі, в кожній відповіді студентів присутнє це слово «реалізм» як наслідок впровадження головної ідеї радянського літературознавства про те, що тільки реалістичні твори є добрі. Сучасна ситуація в українському літературознавстві якраз демонструє ці так звані рецидиви.

Другим моментом є певний розрив між тим, що перейшло і що мають ще вчителі середніх шкіл і студенти, і тим, на якому рівні працюють тепер найбільш здібні люди із нового покоління, які іноді пишуть такі речі, щиро кажучи, для мене недоступні, хоча стільки я працюю в цій галузі, стільки читала і світової, і російської, і української літератури та праць з літературознавства. Але є деякі речі, надто для мене високі. Дуже щиро це я визнаю. Чи я відстала, чи вони надто швидко йдуть вперед, але це є. І дуже багато з тих нових ідей не мають практичного застосування щодо вивчення української літератури, головню минулого.

(Продовження на 22-ій стор.)

«УКРАЇНА ПОТРЕБУЄ СИЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ...»

(Продовження з 21-ої стор.)

Може, для теперішніх поетів і письменників, які в такому ж дусі пишуть, такі ідеї підходять. Але ця методологія якраз не підходить до вивчення української літературної спадщини, що має свою специфіку, яку треба брати до уваги при аналізі цих творів.

О.П. Ви випередили мого наступне запитання. Якраз я хотів спитати, чого Ви б порадили позбутися сучасному українському літературознавству? Адже зараз, справді, стільки нових можливостей і, водночас, спокус, фальшивих шляхів тощо. Що загрожує українському літературознавству сьогодні?

М.К. Саме те провалля і ті пастки, в які вже потрапили українські критики на Заході. Тобто, намагання надто підтягувати український літературний процес, історію української літератури до тієї проблематики і підходів, які застосовують американські, французькі, англійські літературознавці, які мають до діла із зовсім відмінною історією і зовсім іншими процесами. Українську літературу, її аналіз не можна відривати від політичних процесів, тому що Україна до сьогоднішнього дня потребує сильної літератури, яка вібрала б, була б до дна просякнута політикою. Інакше не можна, бо ще немає в Україні, скільки я бачу, спеціалістів із політики, з публічного життя, які стояли б на тому рівні, коли література вже була б не потрібна, і вміли б ставити проблеми, обговорювати їх на необхідному рівні, щоб насправді українська суспільна думка пішла вперед. І тому я вважаю, що і досі (і деякі українські літературознавці це прекрасно розуміють і продовжують працювати в цьому напрямку) ще не до кінця вияснені всі проблеми української історії, специфіки розвитку України. У психіці українського народу дуже багато речей, які потребують ще серйозної підпори з боку якраз літературознавців, а не тільки спеціалістів з економіки, політики чи суспільних наук.

О.П. І останнє запитання... Оскільки інформаційним приводом для цього інтерв'ю стала публікація Вашої статті про «Слово о полку Ігоревім», то поясніть, будь ласка, чому питання дослідження «Слова» зберігає таку актуальність сьогодні, що воно постійно викликає навіть якісь бійки. І взагалі складається таке враження, що йде просто відверта боротьба навколо «Слова». Чому це так?

М.К. Я не є спеціаліст із давньої літератури. Але я вже написала і румунською мовою книгу, і статтю, яка появилась у збірнику, присвяченому Мирославу Ісасевичу, і весь час я повертаюсь до проблем, пов'язаних з етногенезом українського народу, – особливо щодо ролі тюркських народів у формуванні українського етносу. Але в мене враження таке, ніби я говорю до стін, тому що на це ніхто не звертає увагу і науковці продовжують

дискутувати про «Слово» точно в тому дусі, що й Ліхачов писав та інші радянські дослідники – нібито це чисто слов'янська літературна пам'ятка. Але така версія пояснюється інтересом Росії як спадкоємиці Київської Русі, що була колись трьох братніх народів. Але мені здається, що не це є вихідним пунктом. І якщо Г. Грабович дискутує на основі висновків його колег із Гарвардського університету, це знов-таки є проявом явища, характерного для дискусій на Заході про українську літературу – без урахування специфіки тутешнього ґрунту. А тутешній історичний ґрунт передбачає дуже добре знання не тільки історії слов'янства і східних слов'ян, а й усіх навколишніх народів, які заселяли колись цю землю.

Адже демографічна ситуація в античності далеко не була та, яка є сьогодні, коли в основному залишилось кілька крапель національних меншостей, а суцільно це є східнослов'янська територія. Так не було завжди. Про це лишилося дуже мало відомостей, бо мало залишилось пам'яток старовини. Так, я можу навести конкретний приклад. Коли я писала оцю книгу про Шевченка, редактор моєї книги, яка за освітою історик, вчилася історії в Україні і сама є українокою, підкреслила мені слово «кіммерійці» – ніби такого слова нема, бо вона не знайшла його в енциклопедіях радянських, якими досі користується, і, значить, це я видумала. А кіммерійці – це були племена, які жили на півдні України до приходу греків і утворення грецьких колоній.

Отже, навіть такі речі, про які ніби вже й Скворода згадує, не завжди визнаються – все забуто, загублено, ніби нічого іншого ніколи тут не було – тільки слов'янська земля. Тому я вважаю за необхідне досліджувати це питання. Оце Г. Грабович тягне до чеського одного лінгвіста, який нічого спільного з цими проблемами не мав і не дуже глибоко знав цей період історії, – мовляв, може чехи нам роз'яснять, як ото Шевченко казав, що може німці нам підкажуть, хто ми є.

О.П. А Ви думаєте, що нам скажуть турки тепер, так?

М.К. Не точно так, але треба і це знати, тому що вже й українські антропологи прийшли до висновку, що є дуже серйозний внесок інших етносів у основу формування української народності: тюркських, іранських, кіммерійців, скіфів тощо. І. Мозолевський, який глибоко досліджував тут скіфські сліди, довів, що навіть у фольклорі й міфах українців наявні сліди цих скіфів.

Справа в тому, що народи не щезають безслідно в історії, але залишають глибокі сліди в культурі людства. Це треба вивчати, але вивчати зі знанням справи – хто тут справді жив, а не придумувати пояснення, найбільш вигідні на даний момент. Тому мені й дивно було, що так тяжко виявилось публікувати подібні матеріали, адже лишилися згадки давніх істориків, зокрема, й про східноєвропейські племена. І їх не можна лишати поза увагою сьогодні.

Іван РЕБОШАПКА

До 2002 року «дожив» у Добруджі пісенний герой XVI ст. Байда

Дана стаття – це тематично-логічне продовження попередньої розвідки (*Пісенний герой XVIII ст. Сава Чалий «дожив» у Добруджі до 2002 року*, «Наш голос», ч. 204/ травень, 2011 р.), оскільки і пісня Байда, про яку буде тут мова, була записана (на репортофоні, отож у безпосередньому її виконанні, що є гарантією достовірності запису) 1993 р. від того ж зразкового носія традиційних українських пісень – 75-річної тоді бабусі Мотрі Мойсей із села Караорман Тульчанського повіту, яка померла, як уточнила її внучка по чоловікові Ірина Мойсей, 2002 року, і, разом з її кончиною, обірвалось, напевно, і «живе» побутування серед народної гуцї і оспівуваного нею Байди, пісенного героя XVI століття.

Відмічений авторитетним дослідником (між 1880-1882) задунайського козацтва Хведором Вовком факт, що українські історичні пісні краще збереглися у Добруджі ніж в Україні, підтвердила і наша сучасність, бо деякі з цих пісень «дожили» аж до наших днів завдяки поодиноким чи зовсім рідкісним талановитим носіям фольклору. Їхня «живучість» завдячується тому, що зберігання уснопетичної та розповідальної традиції (остання в давнину для народу будучи усною історією) забезпечували бувалі, досвідчені, пам'ятливі особи, переважно мужчини, свідки і безпосередні учасники подій, які на старості літ, уже будучи «дідами» (немислимі для традиційного українського побуту), принагідно передавали своїм нащадкам ними почуте, побачене чи пережите. Подібно тому, як 119-річний козак Ананій Коломієць з Катерлезу (офіційна рум. назва – Сфинтул Георг'е) 1882 р. своїми розповідями допоміг Вовкові написати статтю про Задунайську Січ¹, так і 115-річний Сава Платон з Караорману (дід інформантки – по її тещі і тестеві) 1938 р. своїм співом (та розповідями, про які мова піде в наступному числі журналу) передав Мотрі Мойсей, як зізнавалася вона нам 1993 р., ним сприйняте від своїх попередників.

У Добруджі Вовк зібрав понад 70 пісень, переважна більшість яких – це історичні пісні, що зображають події історії Запорізької Січі (XVI-XVIII ст.). Цікавий факт, що у Добруджі він зібрав, як уважають дослідники, незареєстровані до тоді пісні про Байду, Нечая, Саву Чалого, Палія, Мазепу. Ці пісні Вовк передав до редакції журналу «Киевская старина», але вони не були надруковані. Все ж таки їхнє існування якось-то було відоме, оскільки видатний український фольклорист М. Сумцов у статті «Современная ма-

лорусская этнография»² оцінив їх як вагомий вклад у справу збирання давнього українського фольклору.

Найцікавіших 28 пісень із зібраних Вовком, 1899 р. надрукував Борис Грінченко у його виданні «Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях». У цьому виданні – і два варіанти пісні про Байду, які значно пізніше позитивно оцінив М. Возняк³. Зараз відомо близько 20 варіантів цієї пісні, записаних у різних місцях України.

Для належної оцінки записаної від Мотрі Мойсей пісні, ясна річ, стали б у великій пригоді ці два варіанти, надруковані Грінченком, але тимчасово вони нам не доступні.

У порівнянні же із надрукованими для загального доступу варіантами, пісня Мотрі Мойсей змістовно взагалі відповідає їм. У ній, як і в решті варіантів, наявні такі епізоди сюжету:

- 1) Присутність Байди «на риночку»;
- 2) Пропозиція султана («турецького царя») прийняти його віру взамену за дочку;
- 3) Відмова Байди;
- 4) Наказ султана зв'язати Байду і покарати;
- 5) Помста Байди султану.

Немає у варіанті Мотрі Мойсей загальновідомого епізоду прохання «зачепленого на гак» Байди, направлене до джури (козацького слуги-товариша):

Ой джуро ж мій молодесенький,
Подай мені лучок та тугесенький,
Подай мені тугий лучок
І стрілочок цілий пучок!
Ой бачу я три голубочки –
Хочу я убити для його дочки.
Де я мірю – там я вцілю,
Де я важу – там я вражу!

Окрім цього, у варіанті Мотрі Мойсей подано відмінно і ряд фактів сюжету пісні:

- 1) Байда п'є мед-горілку не «в Цариграді», а «в шиньочку на риночку»;
- 2) Замість (султан) «Байду к собі підмовляє» – «В гості зазиває»;
- 3) Замість пропозиції бути султанові «лицарем та вірнесеньким», у варіанті Мотрі – пропозиція «пристати до віри бусурманської»;

(Продовження на 24-ій стор.)

До 2002 року «дожив» у Добруджі пісенний герой XVI ст. Байда

(Продовження з 23-ої стор.)

4) Байду не вішають на гак, а – на шибеницю;
5) Байда не розправляєється із сім'єю султана, висячи на гаку, а – злізши із шибениці, він не вбиває султана і його дочку стрілами (адже ж у пісні бракує цей епізод), а сильними ударами.

Хоча запис був здійснений у його виконанні співом, і двічі, у словесній канві наявні деякі порушення структури тексту, «виправлені» співом – мелодійним «розтягуванням» певних слів з потреб віршового і мелодійного розмірів, вставляння з тих же вимог мелодійної фрази доповнюючих слів «й а», об'єднування двох віршових рядків в одну мелодійну фразу. Усе це, здається, із-за нечастого виконання пісні. До речі, строфу про покарання султана Мотря добавила у повторному записі, другого дня.

Але ж ось і текст пісні із збереженням усіх ознак сучасної добруджанської говірки:

А в шиньочку ой і на риночку
Ой і пив Байда й а мед-горілочку./ 2
Ой п'є він же, п'є він, випиває,
Його турецький цар
В гості зазиває: / 2
«Ой пристань же, Байду,
Бусурманську віру,
Бусурманська віра
Вона справедлива./ 2
Даю ж тубі, Байду,
Байду, царівночку,
Царівночку,
Царства полвиночку»./ 2
«Мені твоє царство
Воно мнє не панство,
А твоя царівна
Вона препогана»./ 2
А як крикнув цар же,
А на суї туркі,
Ізбіглися турки
Ізв'язали руки,
Пувішали Байду
Та й на шибеницю./ 2
Ой висів же Байду
А й не день і не два,
А висів же Байду
І не ніч і не дві./ 2
А як ізліз же Байда
Та й із шибениці,
Та й ударив цара
Межи вилиці,

А царівночку
Право в головочку./2
«Оце ж тубі, цару,
А за твую кару,-
Було б тубі Байду,
Байду не карати,
Було б тубі Байді
С плеч головку зняти».

Уявлення бабусі Мотрі Мойсей про суспільно-історичний статус героя пісні узагальнено, правильно і цікаво впливає з короткого з нею діалогу.

І.Р.: Скажіть, будь ласка, хто був Байда?

М.М.: Багатир! (відповіла рішуче й упевнено). Це – багатир, як Вам сказати... мав силу...так кажут...

І.Р.: Він воював з кимось-небудь?

М.М.: Мабуть, воював, раз він багатир.

І.Р.: А оспіване Вами давно трапилось?

М.М.: Це розповідав дід, якому було 115 год. Я зафатила його тут. Він колихав мені дитину і співав...

При аналізі історичних пісень⁴, у школах України проводиться думка наукових дослідників про те, що прототипом пісенного героя Байди, можливо, є князь Дмитро Вишневецький, засновник першої Запорізької Січі на дніпровських островах Токмаківка і Хортиця (середина XVI ст.), староста Черкас і Києва. Внаслідок зради 1563 р., його було взято у полон і по-мученицьки страчено у колишній столиці Туреччини – Цариграді.

Непевність дослідників (істориків, філологів і фольклористів) у встановленні реального прототипа пісенного образу Байди уже триває 150 років, відзначає історик і журналіст Віктор Байда у статті «Про кого складено пісню, або Загадка Дмитра Вишневецького», в якій, окрім питання прообразності пісенного героя, наводить і багатий фактологічний матеріал у зв'язку з іншим питанням, а саме із значенням прізвища *Байда*.

Стосовно питання прообразності, історик Віктор Байда показує, що на думку багатьох істориків та філологів, «Пісня про Байду» була складена у XVI ст. задовго до страти гетьмана Вишневецького, і присвячена вона цілком реальному козакові на ім'я *Байда*, але оскільки козаки називали князя Вишневецького *Байдою*, і обидва ці персонажі (реальний козак і князь Вишневецький) замучені були на смерть (зачепленням на гаку) в Царгороді, то історики «зв'язали» цих двох персонажів в одного, ім'я якого пишуть через дефіс: *Байда-Вишневецький*. У фольклорі таке «зливання» двох персонажів – звичайне явище. В українському епосі

зустрічаємо «злиття» Самуїла Корецького і Дмитра Вишневецького, румуна Йона Воде Хороброго і українця Івана Свірчевського (Свирговського), або в наших марамороських переказах – румунського опришка Пінті Хороброго і українського Олекси Довбуша (іменуванням *Пінтя-Довбуш*). В румунських же героїчних баладах із звичайним зачином «...vodă când trecea...» («...воевод як проходжав...») замість крапок зустрічаються імена різних воевод (*Ștefan vodă, Negru vodă* і ін.).

Припущення про те, що Вишневецький є пісенним Байдою, вперше висловив історик Аполлон Скальковський (1808-1898) у його книзі «Історія Нової Січі або останнього коша Запорозького» майже через 300 років після смерті Вишневецького. Отож, відтоді історики відстоюють цю думку, але не всі. М. Грушевський, наприклад, припускав, що *Байда* – типове ім'я «козака-одчайдуха», вказуючи, як сам уточнював, «які незвичайно слабкі і далекі зв'язки в'яжуть пісенного Байду з історичним Вишневецьким». А Іван Франко у своєму аналізі пісень «турецького циклу» XV-XVI століть доходив висновку – що «Пісня про Байду» була складена у першій половині XVI ст., ще до загибелі Вишневецького.

Питання прообразності пісенного Байди, на думку історика Віктора Байди, можна вирішити з'ясуванням значення цього імені чи прізвища. Його тлумачення українськими і російськими лексикографами таке: *байда* – «безтурботна людина», *байдикувати* – «лінуватися, не працюючи» (Грінченко), *байда* – «гультай, ледар» (Білецький-Носенко), *байда* – «пустун, забіяка» (Даль). Такі тлумачення, зауважує історик Байда, «геть несумісні з фігурою першого гетьмана України». На його думку, слово *байда*, яке існує в арабській мові (= «суть, істина»), може походити з тюркських мов. Його коренева основа *бай* входить у безліч топонімів Байкальського регіону (*Байкал, Баймак* та ін.), у безліч тюркських імен (*Байбарс, Байбек, Байжак* та ін.). Слово наявне також у Кабардино-Балкарії і Бурятії, де від нього утворені прізвища *Байдаєв*, у Грузії – *Байдашвілі*, в Україні та Росії – *Байда, Байденко, Байдов, Байдин* та ін.

У тюркських мовах структура слова *байда* складається з кореня *бай* + давньотюркський афікс *да*, вживаний для створення власних імен. Надто багатозначний корінь *бай* (*багатий, могутній, знатний, господар, володар* та ін.). У минулому слово *бай* було титулом багатих, пануючих людей (= князь, феодал), а в турків і татар його форма *бей* означала вищий військовий ранг.

Дилемою у встановленні прообразу пісенного Байди є те, що частина значень імені з цим коренем підходить до характеристики простого козака: *сильний,*

міцний, великий, вільний (= багатир, як інтуїтивно визначила Мотря Мойсей її пісенного героя), а інша до козацького гетьмана – *багатий, могутній, знатний, шановний, господар, пан, князь*, чим був по суті Дмитро Вишневецький.

В такому разі – про кого складена пісня? – запитується історик Віктор Байда. І сам же підсумовує: можна буде припустити, що вона складена про Вишневецького, якщо «з'являться переконливі історичні докази». До тоді «ми повинні вважати, що пісня ця – про простого козака на ім'я Байда».

Пісенний варіант Мотрі Мойсей цінний і тим, що в ньому, може, знаходимо гіпотетичне підтвердження тюркського походження імені *Байда*. Ільхан (султан) Ірану 1295 р. з династії Хулагуїдів, правнук Чингісхана, показує Віктору *Байда*, називався *Байду*, а не *Байда*. А посланець князя Володимира Мономаха до половців називався *Байдук* чи *Байдюк*. У тексті Мотрі Мойсей форми імені *Байда* вжито вповні згідно з відмінковою системою української мови: «Ой пив *Байда*...» (= Н. відм.), «було ж тубі *Байді* з плеч головку зняти» (= Д. відм.), «повісили *Байду*» (= Зн. відм.). Поряд з цими формами, у тексті зустрічається і форма *Байду*, невідповідно вжита у називному відмінку («Ой висів же *Байду*...», а не *Байда*) та у кличному відмінку («Ой пристань же, *Байду*», «Даю ж тобі, *Байду*», а не *Байдо*), що гіпотетично можна б уважати відгомонам іранського *Байду*, бо у неволодінні українською відмінковою системою бабусю Мотрю аж ніяк не можна підозрівати, а й під впливом фонетичної гармонії голосних якось не можна б пояснити вживання цієї форми. Якщо у віршах «Ой пристань же, *Байду*,/ Бусурманську віру» вживання даної форми можна вважати потребою співзвучної рими, то у вірші «Ой висів же *Байду*» жодне пояснення вживання цієї форми не спадає на думку, окрім можливого сенсаційного іранського відгону, який «потах» у маргінальному куті козацтва, чим була Добруджа, в якій зберігся не один архаїчний, а то й загадковий факт.

Примітки

1 Ф. Кондратович (псевдонім Хв. Вовка), *Задунайская Сечь (по местным воспоминаниям и рассказам)*, «Киевская старина» за січень, лютий, квітень, 1883 р.

2 Ж. «Киевская старина», 1883.

3 М. Возняк, *Цікава пам'ятка української пісенності XVII віку*, ж. «Україна», ч. 3-4, 1929.

4 Див., наприклад: І. Руснак, *Думи та історичні пісні: Тексти та їх інтерпретація*. – Кіровоград, Степова Еллада, 1999.

Михайло ТРАЙСТА

СЕРІОЗНИЙ ГУМОРИСТ

— До 60-річчя Дмитра Коренюка —

«Живемо, куме, поки грає дрімба, що молодість забує – хіба гуцул?..»
Василь КУХТА

Познайомились ми з Дмитром Коренюком не в Бистромому, не в Роні, не на Мараморощині, а в Бухаресті, 1999 року з нагоди відкриття відновленого пам'ятника-погруддя великого поета Тараса Шевченка.

Міцна слив'янка, смачна солонина, весела коломийка так побратали нас, нібито ми дві світові пліч о пліч воювали. Пізніше, через рік, коли разом із Степаном Ткачуком та Михайлом Небиляком добренько погуляли у нього вдома, побратались ми аж до кінця життя. А в липні 2007 р. на Міжнародному фестивалі сатири й гумору «Бербениці фіглів» у селищі Ясиня в Україні, на якому Дмитро зайняв перше місце аж у двох секціях і повернувся додому з двома бербеницями, мені випала честь представляти його збірку віршованого гумору «Демократія в постолох» і виступати на сцені поруч з великими українськими гумористами, тоді я зрозумів, що й потойбік світу ми з Дмитром залишимося добрими цимборами, бо з Дмитром – хоч в рай, хоч в пекло...

Народився Дмитро Коренюк 11 липня 1951 р. в гуцульському селі Бистрий Марамороського повіту. З дитинства полюбив казкові ліси та річку Вишавку, яка, перетинаючи рідне село на дві

половини, «...в'ється наче змійка й тулиться близенько до підніжжя гір», біжить нетерпляче в долину зустріти матінку Тису. Ще з дитинства Дмитро заприятелював з народними піснями, казками, легендами та переказами про опришків. Жив і живе за рідними звичаями і традиціями, одним

словом – справжнім гуцулом. Саме тому він володіє, як ніхто інший, гуцульським діалектом, в своїх гумористичних віршах влучно вміє передати моменти і особливості гуцульського життя.

Закінчив восьмирічку в рідному селі, потім ліцей в місті Сату Марє, а згодом – факультет фізкультури в Яссах. Повернувся до рідного села й від 1975 року працює викладачем фізкультури в бистрянській школі. «Бо як не може жити моряк без моря – так само не може гуцул жити без рідних гір та полонин»,

– сповідається Дмитро Коренюк.

Поряд із заняттями в рамках шкільної програми, будучи і сам спортсменом (виступав у волейбольних командах вищої ліги Сату Марє, Бая Марє та Яссах), Дмитро Коренюк почав підготувати своїх учнів до різних спортивних змагань. Його вихованці досягають великих успіхів на національних конкурсах з атлетики та лижного спорту.

Поряд з тим читає багато української літератури, віддаючи перевагу закарпатським та буковинським письменникам, тобто «гуцульській літературі», а також збирає гуцульський фольклор.

В 1996 році Дмитро Коренюк засновує Гуцульське товариство і музикально-гумористичну дитячу групу «Веселі гуцули». Сьогодні цей гурт відомий не тільки українцям Румунії, бо аудіозаписами його пісень та жартів розійшлися по всіх кутках світу, і сьогодні його знають в Америці, Канаді, Австралії, Греції, Італії та ін. «Веселі гуцули» беруть участь у різних фестивалях, де завжди їх нагороджують почесними грамотами. Такий же успіх мають вони і в Румунії на українських фестивалях, організованих СУР-ом.

Дмитро Коренюк є членом СУР-у ще від його заснування і, як справжній українець, 1990 р. кандидував від СУР-у на примаря села. Люди його обрали, і він до 1996 року очолював громаду комуни Бістра Вішеулуй, до якої

належать села Валя Вішеулуй та Красна Вішеулуй.

Дмитро Коренюк багато років був директором школи. Тепер він є головою місцевої організації СУР-у

За всі ці роки Дмитро Коренюк надрукував багато статей про життя українців-гуцулів в повітовій пресі та на сторінках сурівської періодики, де і дебютував як поет-гуморист, а згодом видав усім відомі збірки гуцульських гуморесок «Демократія в постолох» та «Весело і гірко».

Готова до друку і третя збірка гуцульських гуморесок, а на письмовому столі Дмитра Коренюка лежить рукопис збірки стародавніх гуцульських колядок та вічунань. А ще планує опублікувати «Подоржній журнал», який він написав під час своїх мандрівок по Америці. Дмитро Коренюк подорожує дуже багато, а найбільше в Україну, «бо джерело нашої культури та нашого існування треба шукати в Україні», – часто говорить він.

Ось так виглядає «візитна картка» поета-гумориста, викладача, кума-гуцула Дмитра Коренюка, про якого його односельчани говорять: «Фігляр не фігляр, а людина серйозна», хоч багато з них впізнали себе здорово осміяними на сторінках Дмитрових гумористичних збірок.

А на кінець не можу стриматись, щоб не повиншувати нашого кума, з нагоди його 60-річчя, весело і гірко, по-гуцульськи:

Такі ось справи, куме-брате:
Роки летять, летять, летять...
Вечером ляжеш – вісімнадцять,
А вранці встанеш – шістдесят!
Та на Дмитрові непомітно,
Зі спортом й працею – разом.
Будь-кого він огріє словом,
А якщо треба – й кулаком...

З води і роси, куме Дмитре!

ЗАРОБИВ, ЯК МЕНДЕЛЬ НА САЛАТІ

Багато років тому, ще за часів імператора Йозефа II-го, у Бистромому жили українці-гуцули і євреї, разом займались випалюванням вапняку і продавали вапно в марамороські села та й у більш віддалені краї Мадярщини.

За річку Вишавою, у Чорній поляні жив тоді Штиляк Петро, досить багатий ґазда, господар багатьох сінокосів і пасовиськ, там він мав і хату.

А посеред села Бистрого жив єврей Мендель, теж багатий чоловік, керував він вапняним гешефтом і був господарем дванадцяти коней, які, зазвичай, паслись на Мочирі і, згризаючи всю траву, частенько бродом переходили Вишаву до Чорної поляни та заходили у сінокоси й пасовиська Штиляка, завдаючи йому шкоди. Господар захищав свою власність, наганяючи коней назад через річку і погрожуючи єреєві законом і судом, але тому було байдуже, бо мав знайомого експерта у Рахівському суді.

Одної темної, дощової ночі Менделеві коні знову увійшли на землі Петра Штиляка, а той, спустивши собак, почав наганяти їх назад, не здавши собі справи, що після зливи в горах річка набухла, і шість коней не змогли добратися до берега, потонули.

Єврей Мендель дав до суду гуцула, а суд вирішив, що той має відшкодувати єреєві втрати найкращими своїми сінокосами та пасовиськами, в тому числі й хатою. Прийшли євреї із судовим виконавцем, вигнали Штиляка в колибу на вершині гори, а хату його зруйнували і спалили.

Плакав бідний гуцул, скаржився можновладцям, та ніде правди не знаходив. Односельчани порадили йому піти зі скаргою прямо до імператора у Відень, бо чули, що імператор справедливий і любить гуцулів.

Наслухавшись таких порад, Петро Штиляк поклав у торбу п'ять кукурудзяних хлібин, два шматки сала, по дві пари онуч і постолів, узав топірець і подався до імператорської дороги, що проходила через сусіднє село Полянну поза Тисою. Йшов близько двох тижнів і, врешті, дійшов до воріт Відня.

Імператор через своїх шпигунів дізнався про Штилякові негаразди і наказав слугам прийняти гуцула в палаці до засідання парламенту.

Привів імператор гуцула у парламент, де той і розповів про своє горе і несправедливість, яку йому вчинили євреї та суд. І парламент сказав йому: «Йди спокійно додому, як і прийшов», і дав йому грошей на дорогу та подорожню грамоту, а швидкою поштою послав наказ імператорський: «Якщо до повернення Штиляка його будинок не буде відновлений і маєтки повернені, то єврея Менделя повісити».

Як дізнався про це єврей, злякався до смерті, зібрав усіх майстрів із навколишніх сіл, за тиждень побудували нову хату, добру, дубову. Вона і сьогодні стоїть там, хоч, по-правді кажучи, вже розвалюха.

Випадок із євреєм Менделем залишився в пам'яті місцевих жителів приказкою: «Заробив, як Мендель на салаті», бо, здається, що на місці зруйнованої гуцульської хати, єврей посадив салат, щоб згодом його продати.

**Записав Дмитро КОРЕНЮК
від Івана Онужика (76 років) з Бистрого**

Марія ЧУБІКА

ВИРОК ДОЛІ

(Оповідання)

Розжарене сонце котилося безмежним синім-пресинім небом. Пустун вітрець повіявся бозна куди, а хмарки подалися у тридев'яте царство. Спекотний день. Відважних до пішої прогулянки містом було дуже мало.

Увагу привертала молода жінка. Струнка, висока, елегантна брюнетка, немов зійшла з афіші голівудського кіно. Красуня!

Мужчини обертали голови, не в силі відірвати од неї очей, а вона йшла гордо, не звертаючи на них жодної уваги.

Я її добре знала, бо це була сестра моєї подруги.

Виросла вона у сім'ї філологів, викладачів. І, в певній мірі, продовжила сімейну традицію – закінчила філологічний факультет, але професію викладача не обрала.

Ще будучи студенткою у великому місті, де відкривались широкі можливості, мріяла про легке життя, про одруження із багатим молодим чоловіком.

Володіла кількома мовами, і це дало їй можливість «крутитися» в колах багатих іноземних бізнесменів. Постійної роботи в неї не було, але вона й не шукала її.

Часто батьки і сестра просили її знайти собі постійну роботу, але Аріадна й чути не хотіла:

– Працювати за два діравих гроша я не збираюся, бо це не життя, а кара Божа. У мене є все, що я забажаю. А в тебе? Ти заробляєш 4 тисячі в місяць, а я – 40, а то й більше. Бачиш різницю? – гордо сказала сестрі і, не попрощавшись, вийшла.

З тих пір перестала відвідувати батьків та сестру.

Щодо заробітку, тут вона була права, але, працюючи в такому середовищі, і незчулася, як життя її змінилось. Зустрічі бізнесменів закінчувалися у дорогих ресторанах з найдорожчими напоями, стравами, екзотичними фруктами, а опісля продовжувалися в люксових кімнатах готелів.

І незчулася, як дні, роки пролетіли, а вир життя кидав її від одного багатія до іншого, наче м'яч на футбольному полі.

Біля чорних, як терен, очей почали з'являтися перші боязкі зморшки, які швиденько маскувалися дорогою косметикою. Але для неї це був привід задуматися над особистим життям. Згадала про свою мрію – одруження, про яке жоден з її партнерів навіть не натякнув, бо для них, успішних, забезпечених і

переважно старших віком, вона була не більше, ніж зручною коханкою, подеколи на кілька днів.

Таке життя давало їй багато грошей, модні туалети, навіть прислугу, але відучило економити, відмовляти собі в чомусь, працювати.

Через деякий час давні коханці почали забувати її, бо недоспані ночі, втрачені дні, та й неспинні роки дали про себе знати, – тепер їй уже не допомагала навіть дорога косметика. Здала собі справу одного післяобіддя, коли довго розглядала своє обличчя в дзеркалі.

Якось черговий коханець узяв її з собою за кордон. З радістю помчалася з ним. Поселилися в готелі гарного невеликого міста, де провели кілька днів, відвідали модні магазини, з яких вона повернулася з подарунками. Їли в ресторані, пили найдорожчі напої. Все було, як і вдома, лише коханець був набагато старший за неї, але це не важливо, головне багатий.

Згодом переїхали в інше місто, а там інші пейзажі, інший готель, інші ресторани, інші дорогі подарунки.

Вона уважала себе найщасливішою у той день, коли він подарував їй золотий перстень. Там відсвяткували свої заручини.

Наступного дня він сказав, що їде до батьків, аби приготувати їх для зустрічі з нею.

Мал. Василя СОКОЛЮКА

– Ти ще поспи любя, – ніжно обняв її.

Взяв дещо із своїх речей і пішов. Чекала його день, два, дзвонила, але ніхто не відповідав, а вона не знала про нього нічого крім імені Роберто. «А чи це було справжнє його ім'я?» – запитувалась тепер.

Коли подивилася в коробку, де лежав перстень, то мало не впала, бо там його не було. Всі сумніви розвіялися остаточно. Багатий коханець кинув її напризволяще, як кидають непотрібну річ. Паніка охопила її, бо грошей мала обмаль. Готель оплатила дорогі речами, які у неї були і подалася додому без «принца».

Ніколи й нікому не розказувала про своє перебування у тій далекій країні. Десь там, на чужині, залишилася частина її життя, розбилися її мрії. Повернулася самотня, змарніла, а краса її зів'яла, як ніжні квіти після першого морозу.

Знала, що завоювати серце чоловіка їй уже ніколи не вдасться, і в її голові заміготіла інша диявольська думка.

Позичила від батьків грошей для елегантного гардероба і почала нову «роботу», удаючи із себе досвідчену жінку-бізнесмена, мільйонершу, власницю багатьох фірм і банківських рахунків, до яких поки що не має доступу, бо нещодавно повернулася сюди із чужини і ще не владнала всі формальності, але бажає здійснити кілька благодійних акцій для добрих людей. Таким чином обдурювала наївних людей. Завжди міняла місце своєї «роботи».

Можливо, ще довго продовжувала б свій «бізнес», якби на її слід не натрапили органи безпеки.

Заарештували. Була ув'язнена кілька років. Тепер мала можливість і вдосталь часу обдумати все своє життя, згадати добрі поради сестри, батьків, а заодно і зрозуміти, що сама позбиткувалася над своїм життям, але вже було пізно...

Із в'язниці повернулася до батьківського дому.

Знайомі, зустрічаючи, не могли розпізнати в ній ту горду, елегантну дівчину-красуню.

– Повернулася наша блудна донечка, – сказала мати батькові, який лежав хворий у ліжку.

– Дочка із камінним серцем? А чи надовго? – із старечих очей покотилися гіркі сльози.

Аріанда наблизилася до ліжка, впала на коліна і, цілючи батькову руку, попросила прощення і благословення в нього і матері, пообіцявши змінити своє життя...

Дні скоро минали. Вже давненько відцвіли перші весняні квіти, а сонце слало на землю гарячі промені, огортало її теплом, повідомляючи про літню пору.

В такі теплі ясні дні аляями дому пристарілих можна побачити передчасно посивілу з гарними рисами обличчя жінку, яка прогулює на колясці немічних стареньких...

Михайло ВОЛОЦУК

НА ВЕЧОРНИЦІ

Бажав весь час вернутись на село,
Води холодної напитися з криниці
Й послухати пісні там, як давно,
Де відбувались славні вечорниці.

Співали їх дівчата молоді
Тоді, як кужілі пучками пряли,
А хлопці біля них аж до зорі
Так мелодійно й гарно підтягали.

Дівчата рум'яніли від краси,
Вполонюючи юнаків серця навіки,
Здавалось, що з їх уст в усі боки
Течуть на радість всім медові ріки...

Той мед чарівний пив в той час і я,
Душа до нині прагне його пити,
Хоч висохла медова та ріка,
На її місці можна лиш тужити.

Так стало важко й сумно на душі,
Відколи канули в минуле вечорниці.
Що залишилося? Хіба на самоті,
Води холодної напитися з криниці...

ХОТІВ БИ ВТЕКТИ

Хотів би я від спогадів втекти,
Від себе відігнати всю тривогу,
До забуття хотів би шлях знайти,
За успіхи всі поклонитись Богу.

Бо в спогадах топився я не раз,
Не раз вони мене в житті карали,
Не раз пронизували аж до в'яз,
І, як Христа, на муки посилали.

Я їх не обходив, вперед ішов,
Хоч спогади не всі цього хотіли,
Одні з них, маючи міцну любов,
Ішли за мною і від жалю мліли...

Я не цураюсь спогадів таких,
Які не катували мою душу,
Цураюсь і зрікаюсь тільки тих,
Через які терпіти й нині мушу.

В них можна бачить злобу і брехню,
Образу, зраду – давню непогоду,
Але навіщо йти в безбожну тьму?
Ніхто не хоче цього звіку-зроду...

Від спогадів лихих хочу втекти
І жити влюбій згоді лише з тими,
В яких ще можу дівчину знайти
Ту, що кохав і не забув донині.

Микола КОРНИЩАН

«Твоя душа без лівого крила...»

спізнала тишу трепет при падінні
займенник зайвий переспіви птиць
окреслення прозорості без тіні
хиткого леза крил на дні зіниць
розколина в текучому кришталі
прогалина в повітрі роси ртуть
дарма вертає лет розлогі далі
деревам що навколішки падають
нас не було в нестачі того бору
не повторили більше й не цвіли
осколки сліз на брості осокору
де вітрової крила відняли

дерева ніччю в темні глиби
манила млява маячня
допускають втерти попіл шиби
стіни без дому край села
насплю в урну при світланні
осяння пригорілу ржу
скрипітимуть лутки вугляні
ліси у ватрі вітражу
вогням дозволять у промінні
ушкоджувати міражі
ти підпали останки тіні
задеревілої душі

Мал. Василя СОКОЛЮКА

там де ти є небозвід не існує
для ества не потрібно зайвих тіл
завжди вчащає ярий птах коштує
на ранах пліч моїх піщану сіль...
хтось висік крила ангела оздобив
облишив слід відняв вітрам дощі
тобі це тіло вже не до вподоби
бо в тебе не бракує тінь душі
вже не чекай за обр'яями днини
у ніч без неба більше не прийду
на березі безодні крила з глини
я виліплю і в глиби упаду

відливи вітрів при вільхи падінні
і ці бори без стовбурів й коней
які зворушити могли би тіні
спустошення з-за замкнених дверей
у інший простір відкриваю хвіртку
там інший птах колупає сльозу
де ти була коли не було вітру
те що забув повторенням прозву
сади без стін і стан цей що була ти
окрилені тарпани яра путь
мені б лишень порожняву здолати
і двері які деревом падають

птахи цвітуть у повітряній піні
весна вже ця за вічність забрела
але бракує контурів без тіні
душі твоєї без лівого крила
за перегаром пір'яної плівки
шафранні силуети солов'ї
зникаєш за реверсами веселки
в отіненій зворотній стороні
приходить ангел щось йому бракує
я дорисую крейдою контур
там де гадаю що повік існуєш
пустелі неба стелять на велюру
птахи горять у піні повітряній
на пливці днів весна цвіте уже
відсутністю у вічній проростанні
праве плече терпить крило чуже

Павло РОМАНЮК

ЩОРОМІ ПРОСВІТЛЕННЯ

19. Сповідь

я став хворим на хмари,
я став хворим на зірки,
з неба внутрішнього, порепаного
серця, безкровоного,
але – все в крові, розіп'ятого...

20. Залізні уста

Куля вбила листок – поховали,
надгробну плиту не поклали.
Сів ворон-птах, закрював, зажурився,
повіяв вітер, дуб гордий приклонивсь,
зронив сльозу та в похід вирушати став...
прийшла зима, хтось шал мій із душі
пом'яв і вкрив на цвинтарі стежки,
і в пам'ять вкльонув срібні сережки.

21. Алхімія

коло моста, коло рову
я себе збагнув,
ртуть із ока, з вуха зову
птахом ввись пірнув
вавілони зустрічати
і любов із рути-м'яти
серцем в серці колихати,
коло моста розплавляти
мідь і мрії приборкати.

22. Ліхтарі на тополях

На тополях ліхтарі
світять, мов зірки пророчі –
світло-білі лихварі,
що торгують, примовляють, промовляють,
оди гнуть під акорди піднебесся,
під багети – срібна ртуть:
на тополях і неони,
візантійські ікони,
подорожні малярі,
автобанди, пароплави,
магми чорні й переправи
вічні зевси-трударі,
плавлять чорні переправи
через Стікс, через мертві відправи,

крізь гортань, де сплять удави,
гноми, ящури старі,
й їм все світять ліхтарі...

23. Маки-слова

поїзд промчав, немов вихор
в пустині, чи в гаю,
чи в квітчастому саду,
на пероні залишилися тільки
сльози на пошарпаній лавці –
і плакали, плакали,
вгвинчуючись в сонливий асфальт,
де собаки кубло собі завели і –
вили-гавкали на місяць,
разом із сльозами,
ранок приспав сонце своїм серпом,
сонце зіщулилось,
заручилось з горизонтом,
а перон став маками-словами процвітати.

Прибув червоний поїзд.

24. Рву свій голос об пляму місяця

Рву свій голос об пляму місяця,
об лезо твоєї душі,
об протуберанці сонця,
об жарину малого Мойсея,
об цвях з хреста Голгофи,
об душу твою, –
тільки об самого себе
власний голос не можу рвати,
щоб ненахить
небо в собі розірвати не розірвати!

25. Боязнь

Боюсь я болю,
немов списів гарячого слова
з рова чорної душі пропадаючого,
боюсь форми клепсидри,
боюсь трикутника,
фарбованих хрестів,
де серцевина плаче,-
випурхнути пташкою хоче,
й блукати з душами Великої Плеяди.

Юрій ПАВЛІШ

ВІЙНА – ВІЙНОЮ*Марамороським добровольцям,
тим, котрі ще в живих*

Кінчалася війна. Ішла «Катюша»,
Війні щоби прискорити кінець.
Спішилася йти воля навпростець.
Спішилася і з піснею «Катюша».

Втомлявся у боях солдат-борець.
Втомлялася й природа. Йшло бездушся,
Бо непростально йшла полями суша.
Хатами загасав і каганець

Війна – війною. З нею тільки горе.
Вона й надію непростально поре.
Та в тілі й зброї ще ставало сталі.

Вела війна із гіршого на гірше,
Бо в тій війні боролися найбільше
Противники-тирани Гітлер-Сталін.

ЙДУТЬ ОВЕЧКИ В ПОЛОНИНУ

Йдуть овечки в полонину.
Їх щороку менше й менше.
Хоч ідуть і в ніч, і в днину,
Всі отари наче перші.

Йдуть поволі, хромувато.
Видно де-не-де і роги.
А дорога ямкувата.
І такі ще в нас дороги.

Чути голосну трембіту, –
Давні полонинські нути.
Звук її неначе світить,
Бо її вже рідко чути.

Йдуть овечки в полонину, –
Неспокої йдуть отарські.
Їх сокотять в ніч і в днину
І собаки злі, вівчарські,

Що кусаються з вовками,
Що й ведмедя налякають,
Що нарівні з вівчарями
Бути від малих вже знають.

Вівчарі, – і них вже мало
і не всі з роду до роду, –
Йдуть, немов модерне вкрато
Їхню старовіцьку моду.

Джинси й чоботи із гуми,
Наче й це для полонини.
Щось таке уже не глуми.
На селі – оздоба днини.

Вже овечки в полонині.
Їх усюди менше й менше.
Та завжди і ночі, й днині
Всі отари, наче перші.

У навкружності весна йде.
Йдуть і невідомі фальші.
Кожний в ній усього знайде
Аж до осені і дальше.

ДВОЛИЧНІСТЬ**Глосса**

Дволичність – вовк в шкурі вівці.
Дволичність – зваблення й брови.
Дволичність – скривдження синці.
Дволичність – викрики сови.

Бува, що віриш деякій,
Неначе власній, ти руці,
Не бачачи, що в ній пирій.
Дволичність – вовк в шкурі вівці.

Бува, що в невід звабних слів
Наївним входиш ти новим,
І віриш в скромну твар-архів.
Дволичність – зваблення й брови.

Бува, що сам, нехотячи,
Ти з кимось йдеш на манівці.
Та нечестивість аж гарчить.
Дволичність – скривдження синці.

Бува, що зве когось душа,
А серце каже: не зови!
Воно – дволичність і глуша.
Дволичність – викрики сови.

Дволичність – викрики сови.
Дволичність – скривдження синці.
Дволичність – зваблення й брови.
Дволичність – вовк в шкурі вівці.

Олекса БЕВКА**ДРАЧКА****(Бувальщина)**

Андраш Солонинка із Русьполяни позна-
йомився із Елеком Бовтом-Немлеком із Виш-
ньої Рівни під час військової служби. Сталося
воно, що закували парубки-роконти, та роз-
поділили їх служити чісареві на чужій землі, в
чужій країні, у Австрії.

Перед того як мали «рекмаруватися» в
1914 році, почалась Перша світова війна. Не
пустили камарадів додому, як воно просилося.
Війна – війною... Примусили мужчин відбути та
відслужити і шалені роки тієї війни, послужити
«отчизні» та Чісареві.

Бог дав, що камаради скапали живими
із шаленості. Навіть і пораненими не були.
Вернулися, кожний до себе на господу. Соло-
нинка до Русьполяни, а Немлек до Вишньої
Рівни. Але побратимство між собою не пере-
рвали. Навпаки, тяжкі воєнні роки закріпили між
ними дружбу чи не на завсіди.

До решти, обидва ветерани поженилися.
Елек пішов за зятя на Коштіль. Айбо, один
за другого не забували. Солонинка гостив на
Отпуст до Коштїля, в коляду до Елека, а Елек
гостив на Отпуст та в коляду до Полян.

Одного разу, будши на Отпусті на Коштїлі,
Солонинка загостив і до побратима Елека, як
звичайно. При розмові та при чарці слив'янки
Елек запитав Солонинку:

– Слухай, Андраш, мені потрібна драчка(1)!
Треба мені драчувати дерево на хлів. Треба
мені драчку здобути! Може, відаєш ти таку сер-
саму, там у вас у Полянях?!

Вислухав Солонинка бажання Елека, по-
думав, подумав... До решти скочила йому в
макітру мисль...

– Відаю, побратимку Елек! Відаю. Є драчка,
в мене. В мене є драчка! Та ишше яка! Добра,
держуча драчка! Прийди до мене, до Полян. А
там беш видіти... Беме са токнити!

На третій день Елек Немлек пригостив в
Поляни до камарада Андраша за драчкою.

Після чарки оковидки Немлек згадав за чим
прийшов. Запитав Андраша:

– А ти звідеш за чим я прийшов до тебе?!
– Ага! Знаю. За драчков. А так?
– Да! А де ота драчка, брате? – нетерпеливо
запитав Елек.

– Зараз! – запевнив Солонинка. – Зажди
мало!

Вийшов Солонинка на шатру, а звідти закли-
кав на жінку:

– Гей, жунко! Де є-с? Ану, пилуй суди!

Увійшла жінка до хати, повіталася з гостем,
із побратимом Елеком, як тому ряд.

– Ану, Софічко! Розшпени сорочку на
грудьох!

Послухалася Софія, розчинила сорочку на
грудях, а там... чудо.

Груди в жінки, гадав би-сь що котик і
подряпав...

– Но, побратимку Елек! Видиш, яка у нас
драчка(2). Видиш драчку? Сисе на грудьох.
Ану, подивися по межі персти? Як драчкуєт на-
ша драчка! Біда!

– ...

– Біда! – плакався Солонинка. Попала нас
драчка... Жунку, діточок... Лиш мене не чапаєт!
Ишше-м не провітрився вид війни. Боїтса
драчка воєнного духу.

Побачивши чудо, визвірений Елек Немлек
схопився та без «будь здоров» вискочив із
хати, як попарений. Із перелаза закричав на
Солонинку:

– Шварціюр ти! Най тя чорт забере зовсім
із драчков!

Пірвала «драчка» і камарадство, дружнє
спілкування між ветеранами війни, між Соло-
нинкою Андрашем та Елеком Бовтом-Немле-
ком.

Словник:

1 Драчка (1) – тут: деревопильна пила.

2 Драчка – тут хвороба – короста.

Катуни – солдати, вояки.

Рекмарувати – звільнитися із військової служби.

Роконти – рекрути.

Отпуст – храм церкви.

Шварціюр – (німецьке прокляття) чорна година?

Серсама – знаряддя, прилад.

Держуча – тривала, витривала, міцна.

Лариса ЯКОБЧУК-БЕВКА

ПЕНТАЯ

(Бувальщина)

Присілок Пентая розташований на північно-му схилі полянського-кривлянського хутора, під полониною Ругаш, по обох сторонах потоку із такою ж назвою – Пентая.

Крім переказів та спогадів стареньких людей із Полян та Кривого інших джерел та інформації про утворення присілка не маємо. Гадаємо, що й присілок Пентая заселявся в таких же умовах та періодах, як і інші присілки Полян.

І все ж таки... У присілку Пентая побутують цікаві історично-економічні і навіть казкові спогади, що передавалися із покоління в покоління і дожили до наших часів.

Старий Галім (1848-1942) приказував, що його предки були першими поселенцями присілка Пентая. І що він не руснак. А що його предки були турки чи татари. А він народився при Кошутувій Реберії.

Будучи хлопцем, разом з іншими дітьми присілка випасав худобу, головно свиней. Пасовиськом для худоби, що зіставалася від полони, служив схил та берег потоку Пентая, що його і сьогодні звуть – «Баня».

«Тут-там, з-під землі горбів кипіла стрібна водиця», – розказував старий Галім.

Лилася водичка з-під землі кришталевиими струмочками. А одне таке підземелля-русло було досить великим, що можна було людині нахилки увійти всередину. Ставалися випадки, що неслух'яні дітлахи залізли та пряталися в русло, що його назвали «горло» або «дира». Та не лише залізли, навіть і дорожили вгору тим горлом-дірою скільки ступнів.

Однієї осені із Галімового табунця пропала свиня.

Пропала «гірла», тобто льоха. Свиня була на «впорошені»... Довгий час шукали та очікували, аби свиня вернулася до господи, до хлівця. Даремно! Пропала та паче.

Пентаяни гріхувалися на сусідів із верхнього присілка Солотяного, на солотянів. Натякали, що «злоді» із Солотяного украв свиню.

Що гірла придасться добре для різдв'яних свят... На Ігнатія... До решти, притихла справа про Галімову гірлу. Забули про випадок.

Прийшла весна. Прийшло і свято Св. Юра,

та дітлахи вирушили на пасовисько із худобою, на «Баню». Однієї днини на пасовиську під найбільшим руслом-горлом появилось «чудо»?! Запримітили дітлахи, що на тій полянці під руслом випасалася чужа свиня. Чужа свиня із «гідзятами», тобто із поросятками. Але та свиня не була такою свинею, як і пентаянські свині. Чужа свиня була білого кольору, наче вапном побілена. Поросятка? Зо шестеро, і вони білі, як свиня. Здивовані дітлахи зняли тривогу, звістили родичів... Збіглися пентаяни побачити чудо. Прийшла і стара Галімова.

Коли роздивилися, розпізнали – свиня була Галімуська та, що пропала минулої осені. Розпізнали свиню по знаках на вухах, дірах від спиндзу, що подіравав свині вуха, коли була хвора на боти. Але чому свиня біла? А де перезимувала зиму? Замішали її поміж іншими свинями та погнали додому.

Дома переглянули свиню, переглянули і «білизну», від якої свиня була білою. То не була фарба або змінений колір шерsti на білий. Свиня була присипана білим порошком. До решти погодилися, що той білий порошок, то є «біла глина», що знаходиться теж в Пентаї. Тоді, коли не було вапна, тією «білою глиною» білили хату та попід вікна.

Дітлахи-витязі, неслух'яні «опришки», увійшли в те горло, в те русло потоку. Що там робили або не робили, та, вийшовши, принесли в подолках того білого порошку, що ним була вибілена Галімова гірла. Розповіли, що недалеко від горла, попід землю, тече русло. Зо 30-40 ступнів. А там є пивниця, що подобає на «хижу». Хижа, хороми, каменові полиці... На полицях мішки подерті, так само й на тоці подерті мішки, та аж до кісточок того порошку. Білий порошок. Мука? Звістили пентаяни і власті про той випадок та про пивницю під землею, на ділу «Баня». Привели із собою власті і кількох копальників із великої копальні з Борші. Переслідували підземелля «Бані», кілька печер на тому березі Пентаї і дійшли висновку: свідчать і документи, що і в Пентаї колись шукали дорогі мінерали, золото, срібло. А «хижа» із причиною? То була колись

ЧЕРВОНА КАЛИНА

Слова Тараса ШЕВЧЕНКА

Музика Юрія ПАРАЩИНЦЯ

«галерея», що її перетворили копальники в склад. В ту галерею вони спрятали і міхи з борошном. Відійшли звідти скоренько (див. Ол. Бевка: «Світло було у Пентаї», Наш голос № 44/1999, ст. 10). Залишили склад із харчами в підземеллі, в копальні. Так пояснюється... А пані свиня, Галімова гірла, вишукала гніздо, де мала впороситися, а там не було їй зле... Борошно, вода, тепло. Старий Галім, волосман сільської канцелярії, куратор греко-католицької церкви у Полянах, читава людина (4 класи школи), приказував, що

давно там, де сьогодні Пентая та Солотяней, були темні ліси, скелі, рівчачки, печери, куди роїла дичина. Учені тодішньої Мараморощини називали і цей край «Сілво-Стерілла-Терра». Заселення відбулося поволі, із «Центри», тобто із центра села, із Полян. До решти, на проліснених прогалинах і в присілку були побудовані кілька осель, прикладом із Гуцульщини, колиби-мразниці, хатинки-зимарьки. Там осілися жити і кілька поселенців із центра села, не лише приходьки із Гуцульщини або із Рахова, Богдана або Жаб'є (сьогодні Верховина).

Дітячі сторінки

Володимир Лучук

Як виникло сонце

(За австралійською казкою)

Австралійський страус Ему подружився з журавлем...

– Може, нині по рівнині Погулять собі підем?

– Погулять, то й погуляти, знайдем нивку конопель.

Тільки годі поспішати! – просить друга журавель.

Довгонога птаха Ему озирється назад:

– Хай вже буде по-твоєму, я їти повільно рад, –

але що ж мені робити, як ті ноги вгамувати?

Мені досить раз ступити, А тобі ж потрібно п'ять!

Ой, ті ноги, ноги, ноги, ноги, ноги, ноги, ноги, замелькали вздовж дороги – годі страуса догнати!

– Зупинися! То наруга! – Журавель кричить до друга. Ему каже: – Налягай-но і на ноги, ноги, ноги, ноги, ноги, ноги, –

доганяй-но, доганяй!

– Подожди! Не можу! – та й посварилися украй.

Журавель біжить і злиться, Ему зиркає, сміється:

– Ширше крок! Не відставай!

Журавель ковтнув образу, а вернувся, то зразу у гнізді своєму зліг, бо не чув, бідняга, ніг.

За насмішку та наругу відомстить рішився другу...

А було це, любі друзі, ще колись, давним-давно,

коли ще на виднокрузі навіть сонця не було. Тільки місяць, тільки зорі в небі темному цвіли, –

Дітячі сторінки

ЛЕГЕНДА ПРО ВОЛОШКИ

Жив у одному селі легінь Василь. До всякої роботи був удатний, та й собою хлопець хоч куди.

Якось працював у полі, забарився, та й вирішив переночувати під гаєм біля озера. Ліг у пахучу траву і швидко заснув. І приснився йому дивний сон. Ніби біля нього сидить дівчина і гладить його волосся. Вся вона в голубому, очі в неї сині і довга коса.

Василь не міг надивитись на польову красуню. А потім простягнув руку, хоч доторкнутися до неї, але прокинувся. Видіння щезло.

Наступного вечора Василь знову не пішов додому, а залишився ночувати в полі. І як висипали зірки на небі, раптом на тому лузі знову з'явилась дівчина-красуня. Присіла біля житнього поля і тихо заспівала. Поле підспівувало їй. Захоплена піснею, вона й незчулася як тихенько підкрався до неї Василь. Міцно схопив, пригорнув до себе. Задивився Василь у сині очі, і йому здалося, ніби вся краса землі відбилася в них – глибоких, чарівних. А дівчина перелякано тремтіла.

– Хто ти?

Злякані уста ледь-ледь осяяла усмішка.

– Хто ти? – перепитав хлопець.

Вона схилила голову, одказала несміливо:

– Волошка.

«Волошка, Волошка...» – прошепотіло з вітром жито.

«Волошка, Волошка...» – полетіло ген-ген вдалину. І за-тихло.

З того часу майже не приходив Василь додому. Цілими ночами разом з Волошкою блукав по полях. Кохання, велике й щире переповнювало їхні серця.

Але батько Волошки, дізнавшись про любов дочки до Василя, розгнівався на неї. Бо хіба лічило, щоб його красуня-дочка кохалась з бідним парубком?

І прокляв він Волошку.

Зашуміло поле, застогнала земля.

Пішов гомін, гомін повсюди:

«Прокляв, прокля-ав!..»

І зацвіла тоді Волошка синьою квіткою посеред поля.

– Волошко, Волошко, де ти?! – гукав Василь.

– Це я – квітка...

І синя квітка, ніби всміхаючись, зроняла кришталеву слізку-росинку.

– Це ти?

– Так, так, це я, Васильку...

Не повернувся Василь до людей.

Тільки згодом побачили вони посеред жита ще одну синю квітку. З тих пір і називають ті квіти одні – волошками, інші – васильками.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло ТРАЙСТА

МАРАМОРОСЬКІ БУВАЛЬЩИНИ

БІНОКЛЬ, СВЯЩЕНИК ТА ВУЙКО ФЕРІЩАК

(Гумореска)

– Яку напасть їм гія уд мене?.. Гейби зговорилися, грум би їх устріляв із лехманами! Всі три нараз кличуть – пуп, биру та ще й яґер, – бубонів вуйко Феріщак, спускаючись стежиною до села і поправляючи на шиї бінокль, бо відколи втер носа Микиті Гірському, і не будь як, а в корчмі перед людьми, відтоді як днем, так і нічю не розлучався зі своїм біноклем.

– Але й Микита, цицьку му материну, урвав ми чести перед громадою: «У тебе, Міха', не всі кози вдома! Старий, та все дурний – повісив собі бінокль на шию, як на Різдво чуфак фанделу, та ходиш з ним на сміх людям», а я йому: «Микито, з оцим біноклем бачу від себе з дому через село аж до тебе на Солонец! Ось, сночі дивлюсь на твою хату і бачу тебе серед ночі, як ходиш голий...». А дурний Микита ще й розреготався, як цап Штефчишин: «Ха-ха-ха!.. Ну й брешеш ти, Міха', бо я сночі не ночував вдома, а коло овець у Стижереті». Ну й було сміху на всю корчму!.. – радів, наче дитина, вуйко Феріщак.

Але, здогадавшись про зустріч зі священником, відразу захмарився. Знав добре, що не вінка зеленого бажає від нього панотець, ані «Вірую» свистати в крилосі не запрошує.

– Таку ми покуту фріцне, што ні сім ондьюлу ня не скапают, бо ото бізуно стара чакля нафистіла попові, што я у п'ятничку свинячу кустьочку обгриз, гризли би ей флуди із поросицев!

В цей час отець Хведір, простягаючись на ліжку, думав про зустріч з вуйком Феріщакком:

«Великий дурисвіт цей Феріщак, тепер я в його руці, як заспіває, так мушу танцювати, але добре що не проговорився в корчмі перед

людьми, що саме мене бачив серед ночі у Микитовій хаті, та ще й голим. Чорт би го забрав разом з біноклем! Господи, прости мені грішному!.. – перехрестився отець, саме тоді почувся стукіт у двері.

– Сobot! – крикнув, схопившись з ліжка.

– Слава Ісусу Христу! – несміло привітався вуйко, входячи до парафії.

– Слава навіки Богу святому! – відповів отець і почав міряти вуйка поглядом.

«Ану диви, який хитрун!.. Повісив бінокль на шию, щоб я зрозумів, що він...»

– А знаєте, вуйку, чоґо саме я запросив вас до себе?..

Мал. Михайла ТРАЙСТИ

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Пригоди з життя вигідних особистостей античності

Бажання філософа

Славнозвісний полководець Олександр Македонський розмовляв з Діогеном коло його бочки і, захоплений відповідями мудреця, сказав:

– Преси все, що хочеш!

– Відступи трошки, – попросив Діоген полководця, – ти мені заступаєш сонце.

Причини поганого настрою

Великого філософа і вченого Арістотеля (384-322 до н.е.) спитали:

– Чому заздрісники завжди чимось засмучені?

– Тому, що їх сушать не тільки власні невдачі, але й успіхи інших, – відповів той.

Таємниця

Арістотель сказав Олександрові Македонському:

– Свої таємниці ніколи не довіряй двом. Якщо таємниця буде розголошена, ти не зможеш встановити, хто це зробив. Коли ти покараєш обох, ти образиш того, хто умів берегти таємницю. Якщо пробачиш обом, – знову ж образиш невинного, бо йому не потрібне твоє пробачення.

Добре сказати

Відомий афінський політичний діяч і оратор Демосфен (384-322 до н.е.), зустрівши одного разу якогось демагога, що надто розбазікався, зауважив:

– Багато говорити – це ще не значить добре сказати, а от добре говорири – значить багато сказати.

«Ану лиш дивися, – сунеса в душу, як чорт пуд манастирь!» – подумав вуйко і, весело посміхаючись, відповів:

– Як абе-м не знав, отче, знаю, добре знаю!.. Як були б ви мене не закликали, я сам мав на думці до вас прийти, бо гріх – не іграшка!..

«Ого, люди сприймають його за дурня, а він, дивись, якої мені заспівав...» – погладив пузо панотець і, кашлянувши в кулак, почав:

– Знаєте, вуйку, в житті всяке буває...

– Буває, панотче, буває! – перебив його вуйко. – Всі ми грішні! «Бо не спольняю добро, яко хочу спольняти, о зло, яко не хочу, ото і спольняю...» – глаголить апостол Павел, – випалив вуйко, надіючись на чим легшу покуту.

«Ось куди гне – на слово Боже! Дам йому триста леїв, та най мовчить з Богом!» – зітхнув панотець і до вуйка:

– Михайле, ви вже старий віком і знаєте ліпше від мене, яке воно життя... я думаю, що три...

– Та де три, панотче?! – крикнув вуйко з радощів, що так легко йому обійдеться з трьома «Отченашами». – Три це замало!..

– То хай буде п'ять!

– Дванадцять, панотче, і то замало, бо гріх великий!

– Вуйку сім, і йдіть собі з Богом!

– Та я, панотче, ні на ярмарку не циганюся. Сім кажете, то сім най буде! – переступав радо з правої на ліву вуйко.

Отець Хведір витяг гаманець, полічив сім банкнот по сто леїв і простяг їх вуйкові.

– Тільки, Михайле, нікому ні слова, як до тепер, бо як би дізнався Микита, то не дай Бог, порубає мене сокирою!

Вуйко дивився то на гроші, то на отця Хведора, як теля на нові ворота, а коли второпав в чому річ, взяв гроші, підморгнув священникові й сказав:

– Не журіться, панотче! Я від сьогодні ні в день, ні в ночі більше не зиркну крізь бінокль на Микитову хату.

Подає Іван РЕБОШАПКА

*Нехай мене чарують квіти,
Нехай життя їм віддаю:
Ніяк я барвами досхочу
Своїх очей не напою.*

Олександр ОЛЕСЬ